

LJUBLJANSKI ZVON

Burska balada.

»Kdo trka na okno?« ... »Otvori takoj!« ...
»Kaj hočeš?« ... »Jaz moram v dom stopiti tvoj!« ...

»Sovražnik?!... Odbilo je polunoči ...
Ne moti nas! Dete mi v zibelci spi ...

Veš, burska sem žena! Ko psa te vstrelim!
Nabasano puško jaz v rokah držim!« ...

»Ne boj se! Jaz nisem angleški kristjan ...
Le Kafer sem črn, neomikan pagán ...

Kaj misliš, da rad nocoj prišel sem mar?
Ne slišiš? Dež lije in tuli vihar!

Tri reke preplaval sem, gore sem tri
prehodil ... In gazil človeško sem kri

po poljih, kjer trupla mrtvaška leže ...
Čuj, v dalji topovi še tamkaj grmé! ...«

»Kaj hočeš?« ... »Tvoj mož je bil danes ubit! ...
Dewet me je poslal, ti to sporočit!« ...«

»Ubit?! ... Kaj ubit! ... Ah, prijatelj ti moj,
kar pojdi, kar teci nazaj še nocoj

pa vprašaj še, koliko sóprog moj sam
Angležev postrelil mi v boju je tam?

To naj ti pove general naš Dewet!..
Ko zarja napoči, povrni se spet!

In kadar veselo prineseš mi vest,
zlatá za plačilo nasujem ti v pest...

A. Aškerc.

Krst.

Ó polunoči, ob uri duhov
brez župnika, brez kaplana,
brez biblije vsake, brez sur korana
imeli sinoči mi krst smo nov.

Neustrašno zrla je svetu v obraz
ta hčerka prejasnega čela:
Ustvarjanja hočem in plodnega dela,
jaz hočem, jaz hočem, jaz, čujte, sem — jaz!

Uganka je rešena, jasen problem:
prokleta utrujenost vsaka.
Iz večnosti v večnost ves svet se pretaka,
tako govori Zarathustra ljudem.

Ne boj se, ne straši, če name preži
debela razjarjena zmija,
saj čuva me babica filozofija,
in otec mi Nietzsche na strani stoji...

Fran Valenčič.

Žrtve.

Povest. Spisal Fr. Serafin.

(Dalje.)

VIII.

ospod Rajmund se ni mogel načuditi, ko je dobil nekega dne povabilo h kazenski obravnavi in to kot zatoženec.

Torej vendar! . . . On že davno niti več mislil ni na oni prigodek, in zdaj — kako je to sploh mogoče? . . . Da bi se bil ta Tomaž res predrznil? . . . On, sin gosposkih staršev, on, župnik, bodoči dekan, kanonik in prošt, pa da bi ne smel zabrusiti v obraz kake trše besede takemu navadnemu človeku, kakor je bil ta Tomaž? . . . Saj ni še dolgo od tistih časov, ko je kmeta vsakdo lahko psoval. — So mar ljudje pozabili že na to? . . .

Njega pa da bi pozivali pred sodišče kakor kakega . . . ne, tega kar ni mogel doumeti . . . In vendar — tu je bilo vabilo! . . .

»Kam smo prišli, kam smo prišli na tem svetu?! Vsega tega je krivo liberalstvo . . . to prokleto liberalstvo!« Tako je vzdihoval gospod Rajmund, on, ki se je včasih tako rad ponašal z liberalstvom. In rotel se je, da ne odjenja od boja, ki ga je bil začel! »Jaz pa da bi molčal takim?« je vzklikal. »Nikdar, nikdar! . . .«

Na tihem je še zmeraj upal, da mu ne bo treba pred sodišče . . . »Pride že še preklic tega vabila, ali pa stopi Tomaž sam s sklonjeno glavo in skesanim obrazom ter me poprosi odpuščenja radi svoje predrznosti,« tako se je tolažil. »Ali pa —« no, župnik ni vedel, kaj vse bi se še lahko zgodilo, a bil je prepričan, da nekaj se zgodi, kar ga otme neprilike, in če bi imela poseči višja roka vmes! . . .

Toda varal se je v svojih nadah. Čas je potekal, dan obravnave se je bližal, pa ni eno ni drugo se ni obistinilo . . . Začelo mu je prihajati vroče . . . Neprijetni občutki so se ga lotevali . . . Pa ne, da bi moral naposled res k sodišču! . . . Kako bi bilo že to poniževalno zanj! . . . In vendar, če se še v zadnjem hipu ne predrugači kako kaj — Da bi ga sodili in morda obsodili, v njegovi odsotnosti . . . to pa že celo ne! . . .

In začel je misliti, kako bi se dalo vsemu temu izogniti? Da bi šel k Tomažu ter ga prosil? . . . Za ves svet ne! . . . Ne, pred kakim liberalcem ne ukloni glave, in če bi mu šlo za življenje! . . .

Bilo je v nedeljo, prihodnji torek pa se je imela vršiti obravnava. Župnik je velel Mici, Tomaževi ženi, po cerkovniku sporočiti, da naj se po maši pri njem oglasi.

Mica je bila zelo radovedna, kaj bode zvedela pri župniku. Štela si je v izredno čast, da je bila klicana, in bila je vsled tega med službo božjo jako raztresena. Po končanem svetem opravilu pa je hitela v župnišče.

Župnik je bil še v talarju, ko je stopila pred njega. Obrnil se je proti njej, pogledal jo najprej nekamo debelo, potem pa je zamižal.

Molčal je precej dolgo, Mica pa je trepetaje čakala, kaj bode. Naposled izpregovori župnik, še vedno miže:

»Vaš mož me torej tožil! . . .«

»Ježeš Marija, pa saj ne!« se zgrozi Mica, in noge se ji zašibe, da se obdrži komaj pokoncu.

»Vaš mož me toži,« ponovi župnik in povzdigne nekoliko veke svojih oči, pa jih takoj spet povezne. »Pravi, da sem ga razžalil! . . . Ali slišite — jaz njega razžalil! . . .«

»Saj ni mogoče, saj ni mogoče!« zaječi Mica in si začne brisati solze. »Da bi si upal kaj takega? . . .«

»Toži me, vam rečem, in v torek bom moral zaradi njega k sodišču. Pomislite, jaz, ki sem tukaj za to, da delim milosti božje, pa bom moral radi njega tja, kjer je mesto hudodelnikom . . .«

»Uh, uh, uh!« zatuli Mica in se razjoče na glas. »Kaj naj storim, jaz nesrečnica?«

»Storite, kar veste in znate!« odvrne župnik, še vedno nepremakljivo stoječ na svojem mestu.

Govoril je gravitetno, počasi.

»Jaz vam ne dam nikakega sveta,« je nadaljeval. — »Povedati sem vam le hotel, kakšnega moža imate . . . Žena ima do moža veliko moč, ako hoče . . . Mica, vi ste v tem oziru, kakor se mi zdi, dosti zamudila! . . . Toda jaz vam ne svetujem nič! . . . Zdaj greste lahko, ko veste . . . A možu ne pravite, da sem vas klical! . . . Mislil bi, da hočem prositi . . . Ne, jaz ne prosim nikogar! . . . Pojdite in gledite, da ne izgine ves blagoslov iz vaše hiše! . . .«

Mica je jokaje odšla.

Ko pa je bila dospela domov, je planila srdito na moža. Vihtela je pesti nad njim, bila z nogami ob tla ter kričala:

»Fej, fej — sram te bodi, sram! . . Oh, kaj takega — saj pravim no! . . Da se Boga ne bojiš! . . . Sram te bodi, sram, sram! . . . Fej! . .«

In pljunila je predenj.

Tomaž ni bil navajen takih nastopov. Bil je strog, in žena in hči sta imela strah pred njim. Da si je žena upala danes govoriti tako z njim, je moralo imeti svoj poseben vzrok. No, in Tomaž je takoj slutil pravo. Čudil se je itak že, da žena še ni bila nič zvedela o tožbi. Bil je pripravljen na to, da se bo togotila, kadar bo slišala o tem. In morda je baš radi tega ostal zdaj miren in ravnodušen nasproti izbruhom njene razjarjenosti.

Ona pa, ko si je bila ohladila nekoliko svojo jezo, je nadaljevala kriče:

»Kako hočemo, da bi bila srečna naša hiša, ko si tak! . . Prej ali slej nas mora zadeti kazen božja . . . In radi tebe bova trpeli še medve! . . Saj se nas že zdaj izogibljejo ljudje! . . Ta tukaj bi bila lahko že omožena, če bi bil ti drugačen . . Dolfeta si pregnal — ni ga več! . . Kaj bi tudi hodil, ko si mu pokazal vrata! . .«

Mica se je bila dotaknila stvari, o kateri bi Tomaž drugokrat ne bil molčal. Da se je jezila radi župnika, se mu je zdelo povsem naravno . . . Poznal je njeno duševno obzorje in ni ji zameril . . . A ko je opomnila Dolfeta, je zavrelo po njem. Toda baš ker je videl, da je žena nenavadno razgreta, se danes ni hotel pregovarjati z njo . . . Domačih preprirov ni ljubil. Zahteval je od žene absolutno pokorščino, katero mu je navadno tudi izkazovala. A danes, ko je bila tako razburjena in podščuvana, je bila nevarnost velika, da se mu postavi. — Da bi se izognil posledicam, ki bi bile nastale iz tega, je rajši šel . . . Krenil je proti Poljanam ter pustil, da sta žena in hči sami južinali . . .

Jezil se ni, ali slabe volje je vendar bil . . . Vedel je, kako mislijo in govorijo ljudje o njem zaradi te tožbe. Še mnogi pristaši njegovi so se blagrovali po tihem, da niso na njegovem mestu. Če so govorili z njim, so mu pritrjevali, za njegovim hrbtom pa so zmajevali z glavami, češ, da mu bo ta spor z župnikom v gotovo škodo. Praznoverneži pa so celo trdili: »Zamaševal ga bo župnik, boste videli, da res! . . Predno bo leto, Tomaža ne bo več med nami! . .«

Tomaž je bil prepameten, da bi se bil plašil pred takimi babjeverskimi nazori, a nekoliko je bil vendarle vznemirjen, in nekaj ga je tiščalo pri srcu radi te tožbe. Ni mu bilo na tem, da bi se ma-

ščeval. Ščititi je hotel le svojo čast in pokazati je hotel samo, da tudi župnik ne sme vsega. Za kaj drugega mu ni šlo. Vsak trenotek je bil pripravljen odstopiti od tožbe, če bi bil župnik preklical svoje besede. Pričakoval je dan na dan, da se mu približa.

A ni ga bilo, in prišlo je do obravnave . . .

Gospod Rajmund je postopal tudi pred sodnikom samozavestno in oblastno, kakor je bila njegova navada. Posegal je vedno vmes, ko so govorili drugi, in ošteval je priče, če niso izpovedovale tako, kakor je mislil, da bi morale.

Sodnik ga je opominjal nekolikokrat izlepa, a ko ni izdalo nič, je izpregovoril ž njim ostreje. To pa je gospoda Rajmunda razžalilo.

»Tako torej,« je začel, »tako se govori z mano! . . Oni tam so torej več nego jaz! . . Oni smejo, jaz ne! . .«

»Oni niso nič več nego vi, a tudi vi niste nič več nego oni!« odvrne odločno sodnik. »Tukaj pred mano ste vsi enaki!«

»Tako? . . . No, bomo videli . . . Saj so še večji gospodje na svetul«

»Groziti si ne pustim!« odvrne sodnik. »Posvarim vas še enkrat, gospod župnik! . . Če ne odjenjate, sem prisiljen vam pokazati svojo moč! . .«

Gospod Rajmund bi bil rad še kaj rekel. Do posvetnih oblastev ni nikdar imel posebnega spoštovanja. Kaj je bil tak sodnik v njegovih očeh?! . . In vendar si ni prav upal. Molčal je poslej in nervozno zgibal z ramami, dokler ga ni sodnik pozval, da naj spet on govori . . . Konec obravnave pa je bil ta, da je bil obsojen v globo petnajstih goldinarjev . . .

To je bil udarec, ki ga gospod Rajmund ni prebolel tako kmalu. Njegovo srce je hrepenelo po maščevanju, in bolj nego kdaj poprej je poudarjal, da ne odjenja prej, dokler ne izgine zadnji liberalec iz njegove župnije . . .

Imel je samo še to na umu, kako bi dosegel čim preje svoj namen. Kaj mu je bilo za blagor svojih župljanov? . . Kaj se je brigal za to, da so se črtili in sovražili med sabo, da je bil zasejan prepir že v rodbinah, da so žene nasprotovale možem, da so hodili otroci druga pota nego starši? Videl je samo en cilj, in vse njegove misli so se vrtele edino o tem, kako bi zadostil svoji maščevalnosti, kako bi moralno in gmotno ugonobil svoje nasprotnike . . . Lotila se ga je bila neka manija, ki je bila posledica slepe strasti in ki ga je silila, da je tuhtal noč in dan, kako bi škodoval tistim, ki se

niso brezpogojno pokorili njegovi besedi, ki se niso oklepali radovaljno njegovih tesnosrčnih nazorov.

Prvo nedeljo po svoji obsodbi je napravil pridigo, v kateri se je primerjal s Kristusom, ne sicer naravnost, a vendar takó, da je to primero razumel vsakdo lahko. Kristusa so po nedolžnem preganjali židje, njega pa liberalci, katere je imenoval pri tej priliki hujše od židov.

Imel je sicer navado, da je pridigujoč živahno agiral z rokami, da je vpil in moduliral neprenehoma z glasom; danes pa tega ni storil. Stal je mirno, kakor bi bil pribit, roke položene na rob prižnice, oči zaprte . . . Globoka užaljenost se mu je brala na obrazu . . . Glas mu je bil zamolkel, tresoč, kakor človeku, o katerem se je bati, da ga zdaj in zdaj premaga bolest . . . Besede je izgovarjal še bolj rezko, še bolj afektirano nego po navadi. A govoril je navzlic temu z nekim zanosom in patosom, ki je pretresal srca . . .

Učinek ni izostal . . . Kmalu se je razlegal glasen jok po cerkvi, in jezni, srditi pogledi so švigali na brezbožne liberalce. In čim dalje je govoril župnik, tem hujši je postajal jok, tem huje je kuhala jeza v srcih bogaboječih privržencev njegovih.

Da pa bi bila prispodoba lastne osebe s Kristusom še popolnejša, je izmolil gospod Rajmund po končani pridigi tudi še očenaš in češčenasmarijo s pristavkom: »Za tiste, ki me preganjajo in sovražijo!« . . .

Kdo bi bil zdaj še dvojil o njegovi plemenitosti? . . . Molil je za svoje sovražnike kakor Kristus na križu! . . .

In srd njegovih pristašev je prikipel do vrhunca.

Ta srd je dobil deloma duška že precej po maši zunaj cerkve. Najgrše prislovice in psovke so donele liberalcem na ušesa. A tudi ti niso ostali dolžni. In tako se ljudje niso vračali pomirjeni in pokrepčani po božji besedi, nego razdraženi in s sovraštvom v srcu od svetega opravila proti domu . . .

Huje še pa se je godilo zvečer. Nastali so na raznih krajih vasi pretepi, ki so imeli krvav izid in jako slabe posledice. Marsikomu, čigar življenje je bilo dozdej neomadeževano, je bil za celo življenje pritisnjen pečat zločina na čelo, marsikdo se je pokoril v ječi za svojo preveliko gorečnost.

Tomažu pa so bila tisto noč posekana na vrtu vsa mlada sadna drevesca, katera je gojil s tolikim veseljem in toliko ljubeznijo!

To je bil sad župnikove propovedi in njegovega plemenitega prizadevanja! . . .

Toda to mu še ni zadostovalo. Kuhal je še nadalje jezo proti liberalcem in kazal jim je svojo mržnjo, kjer je le mogel.

Nekoč je bil Tomaža naprosil nekdo, da bi bil njegovemu otroku krstni boter. Rad je ustregel prošnji, a ko pride v cerkev, ga župnik zavrne, češ, da tak človek, kakršen je on, ni sposoben za tak posel, in da more le pravi krščanski mož prisostvovati opraviilu, pri katerem se iztrga človeško bitje krempljem hudičevim ter popelje v naročje edinozveličalne cerkve Kristusove.

Tomaž je šel na videz miren iz cerkve, a v njegovih prsih je vrelo in kipelo. Moral se je siloma premagovati, da ni bruhnilo iz njega. Tiste ravnodušnosti ni več imel kakor svoje dni. Ti večni boji med obema strankama, in večna jeza, v kateri je živel, vse to je vplivalo neugodno na njegovo zdravje. Najbolj pa ga je razburjalo ter mu razdevalo živce ženino vzdihovanje doma. Kar venomer je tarnala, da jih zadene kazen božja, in da se ne izognejo nesreči . . .

Njegova beseda ni izdala pri njej nič več. Če bi se bil hotel priboriti mir, bi jo bil moral pretepatati, a to je smatral za sramotno in nevredno. Hotel je svojo ženo ustrahovati tem manj na ta način, ker je vedel, da naposled ni sama kriva . . .

A trpel je hudo ob tem nemiru v lastni hiši . . .

Enako kakor pri Tomažu doma se je godilo tudi v drugih rodbinah, kjer so si hoteli močje ohraniti samostojnost mišljenja in prepričanja in niso slepo capljali za župnikom. Moč tega je segala že v najskrivnejše kote rodbinskega življenja, trgala je vezi zakonske ljubezni in razdvajala srca, ki so si bila prej odkritosrčna vdana . . .

Nobenega sredstva se župnik ni zbal, če mu je šlo za to, da doseže svoj namen, da zadosti svoji vladoželjnosti in pretenzijam svojega nadutosebičnega, oholega srca. Zlorabil je svojo cerkveno moč na nečuten način. Grozil je liberalcem, da jim odreče cerkveni pokop, da jim odtegne na smrtni postelji milost svetotajstev ter jih prepusti na ta način hudičevi oblasti. Cerkev ni bila več hiša božja, kjer se priporoča ljubezen, cerkev je bila zdaj kraj, kjer se je pridigovalo sovraštvo, kjer so se podžigale strasti! . . . Z monstrance je bil izginil znak misterija, ker je služila preobilokrat v agitacijske namene! Srca, v katerih je vladala prej vernost, so bila zdaj ali sedež podlega fanatizma, ali pa sedež mučnih dvojbo o istinitosti verskih resnic! . . .

Vseh ljudi brez razločka pa se je bil lotil nekak dušni nemir, neka razdraženost, ki sta jih zapeljevala venomer v nepremišljena dejanja.

Tisti, ki so mislili še malo hladneje in so se zevedali še razločka med prej in sedaj, so si zaman želeli nazaj onih razmer, ki so vladale za časa prejšnjega župnika.

Večina Poljancev pa niti več mislila ni na to. Sedanost je bila tako razburljiva, da je absorbirala vso njih pozornost — preteklost je bila zapadla pozabnosti. In da si župljani niso oddehnili in da niso prišli iz razburjenja, za to je znal skrbeti gospod Rajmund, kakor malokateri njegovih vrstnikov . . .

»Društvo treznih« se ni ponašalo več. Število udov se je krčilo bolj in bolj, in naposled se niso brigali za pravila društva niti tisti več, ki so bili ostali še člani. Nekateri društveniki so bili sicer dovolj zagrizeni, da svobodomiselnim krčmarjem niso privoščili nobenega zaslužka, zato so se pa shajali v kaki zasebni hiši ter so popivali žganje, ki so si ga napravljali sami. Drugi pobožniki pa so pozabili spričo smrekove vejice na vsa nasprotstva ter so ob nedeljah po krščanskem nauku brez pomisleka zavili, kamor jih je vleklo hrepenenje po pijači . . .

Gospod Rajmund si je nekaj časa prizadeval, da bi obdržal svoje društvo na višini, na katero se je bilo povzpelo v trenutku prvega navdušenja, a prepričal se je kmalu, da njegov trud ne bo imel trajnega uspeha. Sicer pa — saj je poznal sebe! . . . Gostilnic se je res izogibal, zato si ga je pa iz domače kleti privoščil čisto več, nego je bilo neobhodno potrebno, da si ugasi žejo. Navada je pač navada, in zatisnil je rajši eno, da, celo obe očesi, nego da bi bil s preveliko strogostjo pahnil od sebe tiste, ki so mu bili sicer vdani.

Toda trgovci in gostilničarji, ki so bili vseskozi njegovi protivniki, so mu bili trn v peti, in le-ti niso smeli imeti dobička! . . . Kakor nalašč mu je prišla torej parola, ki jo je bilo izdalo vrhovno vodstvo one politične stranke, h kateri se je prišteval on, da treba kmečko prebivalstvo organizovati v narodnogospodarskem oziru, da ga treba odtegniti vplivu tujega kapitala ter ga sploh rešiti oderuških rok . . .

Gospod Rajmund se je smejal po tihem lepim publicam, kajti razumel je takoj, za kaj gre pravzaprav, in bil je eden prvih duhovnikov, ki so začeli snovati po deželi konsumna društva.

Neko nedeljo se je sukala vsa njegova propoved samo o potrebi takega društva. Stvar sicer ni prav spadala v cerkev, a gospod Rajmund jo je znal zasukati tako, da je bilo videti, kakor bi šlo pri tem v prvi vrsti za duševni blagor njegovih župljanov. Za po-

poldne po krščanskem nauku pa je povabil župljane na posvetovanje, in sicer v šolsko poslopje.

Odzvali pa se njegovemu vabilu niso samo oni, o katerih se je vedelo lahko naprej, da mu bodo pritrdili, ampak tudi taki, ki so mu nameravali nasprotovati . . .

In tudi Tomaž se je udeležil zborovanja. Stvar ga je zanimala, in hotel se je natančneje poučiti, kako si župnik celo reč misli. Načeloma ni imel nič zoper tako društvo, a iz župnikovega razlaganja je kmalu posnel, kaj ima za bregom. Izprevidel je, da mu ni toliko na tem, da bi res kmetu koristil, nego da bi nekatere, ki mu niso bili po volji, gmotno oškodoval. Govoril je župnik mnogo o oderuških trgovcih in gostilničarjih, o sleparjenju pri meri in tehtnici ter poudarjal, kako nespametno je, da pomaga konsument trgovcu do bogastva, ko dobiček lahko sebi na korist obrne.

Govoril je tako prepričevalno, da so bili mnogi takoj zavzeti za tako društvo, ker so si obetali veliko korist od njega. Drugi zopet so sklenili novo društvo podpirati zgolj iz tega vzroka, ker so že davno zavidali trgovce za dobiček, ki jim ga je nosila kupčija. Bilo jim ni pogodu, da so se žene trgovcev in oštirjev nosile lepše nego njih lastne žene, in bodlo jih je v oči, da so oni nekoliko lože živeli, nego so živeli sami.

A bilo je pač tudi takih, ki so nameravanemu podjetju nasprotovali brez pravega preudarka, samo zato, ker ga je priporočal župnik.

»Pojte, pojte,« je ugovarjal nekdo, »kaj bo župnik razumel o kupčiji! Voditi trgovino tako, da gre dobro, je malo teže, nego mašo brati!«

»Samo na vrhici bi nas rad imel, pa za vsakega bi rad vedel, koliko sne in izpije!« pripomni drugi. »Menda mu niso že več dovolj natančni tisti, ki jih ima najete, da pazijo na nas in mu prenašajo pošte, pa bi si rad na ta način pomagal! . . .«

Na srečo župnik tega ni slišal. Sicer pa je že na druge stvarne odgovore odgovarjal tako rezko, da je provzročil marsikateri vihar.

Za besedo se je oglašil tudi Tomaž. Govoril je mirno, brez vsake strasti. Priznaval je, da bi bilo v gotovih razmerah tako društvo lahko velike koristi, a poudaril tudi, da je v Poljanah nepotrebno, da, naravnost škodljivo, ker bode na eni strani zapeljevalo nekatere k zapravljanju, na drugi strani pa bo spravilo nekoliko rodbin, ki niso ničesar zakrivile, ob njih zaslužek. Izpodbil je vse trditve župnikove temeljito ter poudarjal naposled, da že z ozirom na skrivni

namen, ki bi ga imelo novo društvo, ne more glasovati zanj. Vse to je povedal s preprostimi besedami, a tako, da se mu ni dalo nič prerekati. In baš to je župnika jezilo.

»Da vi, Tomaž, ne boste pritrdili meni,« je zarohnel, »sem vedel lahko že naprej! . . .« O-o, saj se poznamo! . . .«

Ta vzklik pa je zadostoval, da so župnikovi pristaši preslišali Tomaževe opomine ter brez daljšega razmotrivanja sprejeli vse župnikove nasvete.

Nekaj tednov po tistem pa so prišli v Poljane prvi vozovi blaga za konsumno društvo. Društvo je bilo vzelo v zakup veliko enonadstropno hišo, kjer je bilo dovolj prostora za prodajalnico in za gostilno.

Vrhovno nadzorstvo nad obojim je pridržal gospod Rajmund sebi. To nadzorstvo je izvrševal na ta način, da je bil ves svoj prosti čas — in tega je imel obilo — ali v prodajalnici ali v gostilni. Dela pa so izvrševali drugi. Da bi bil vodil račune, za to je bil gospod Rajmund prezložen, a ker ni bilo na njegovi strani nobenega drugega človeka, ki bi bil sposoben za ta posel, se je obrnil v tej sili do učitelja, o katerem je že dalj časa slutil, da bi za primerno nagrado postal tudi klerikalec.

In res je učitelj z veseljem sprejel ponudbo, potem pa je tekel domov ženi pravit, koliko bosta poslej lahko dala vsak mesec v hranilnico . . .

Ko so mu njegovi prejšnji somišljeniki očitali, se je izgovarjal s tem, da je oženjen, in da se mu napoveduje potomstvo . . .

»Jaz moram gledati, da svojo obitel, svoje otroke pošteno preživim!« je dejal.

Z Bastonom sta bila zdaj spet razdvojena. Ta mu je nekoč v obraz rekel, da je neznačajan, in celo pljunil je predenj, a učitelj ni storil drugega, nego da se ga je poslej izogibal. Bil je prepričan, da bi se ponosni načelnik požarne straže ravno tako prelevil, če bi se mu ponudila ugodna prilika, in če bi imel pričakovati kaj koristi od tega. Sicer pa ni bilo v Poljanah nič redkega, da je postal kdo kar čez noč iz klerikalca liberallec, ali pa narobe. Bilo je mnogo celo takih, ki so tekom neolikih tednov že opetovano izpremenili svojo politično barvo. In nič jih ni bilo sram radi tega. Ravnali so se v tem oziru natanko po vzgledu velikih politikov . . .

Kot prodajalko in natakario pa je bil gospod Rajmund nastavil nečakinjo svojo, po katero je bil pisal nekam — lepo dekle, o katerem ni moglo biti dvojbe, da bode imelo privlačno silo . . .

In zdaj se je začelo v Poljanah ono veselo, šumno življenje, ki je znak brezskrbnosti in lahkomišelnosti. Denar za blago je posojevala osrednja hranilnica, ljudje pa, ki so bili postali udje konsumnega društva, so kupovali in pili, kar se je dalo.

Dočim je župnik pred kratkim še priporočal treznost, je veljal zdaj največ v njegovih očeh tisti, ki je v konsumnem društvu najbolj za vino dajal. In tudi sam si ga je privoščil. Sicer ga prej tudi ni stradal, a piti ga v veseli družini, je vendar prijetneje nego po skrivnem doma. Gospod Rajmund je bil zdaj spet v svojem elementu. Dobra volja ga je zdaj malokdaj zapustila . . .

Najmanj pa mu je kalilo veselje to, da je bilo novo društvo nov povod za prepir, jezo in sovraštvo . . . Počutil se je jako dobro, in kar nič mu ni grenilo razkošnega uživanja to, da so ga trgovci in gostilničarji, katerim je bil napravil z novim društvom velikansko škodo, trgali po časopisih ter mu očitali včasih jako nelepe stvari. Bil je dobro zavarovan zoper take napade. Bilo mu je le treba reči: »Iz vas govori maščevalnost!« in stal je čist pred svetom . . .

IX.

Prišel je bil spet zlati maj s svojim čarom, s svojo milobo, s svojim pestrim cvetjem in mamečim vonjem, s svojimi mehкими sapami in sladkim ptičjim petjem . . .

V Poljanah so obhajali šmarnice.

To Marijino slavlje je bil uvedel gospod Rajmund, in to je bilo nekaj, česar mu ni zameril nihče. Prednik njegov, že postaren in kolikor toliko tudi betežen mož, si ni mogel natvesti še tega bremena, zato pa so bili gospodu Rajmundu vsi Poljanci — tudi taki, ki se z drugimi njegovimi novotarijami niso strinjali — naravnost hvaležni, da je storil on to.

Ni treba biti človeku takemu entuziastu, kakor je bil oni gorenjski meščan, ki je vzkliknil, ko so povzdigovali Edisona radi njegovih čudovitih iznajdb: »Kaj bo ta! Tisti je bil tič, tisti, ki je šmarnice iznašell« — ni treba biti človeku baš takemu entuziastu, da mu prekipi srce mogočnih čuvstev spričo te lepe Marijine slavnosti . . .

Kadar je cerkev takisto natlačeno polna, da se tišči glava glave — kadar je obrnjenih sto in sto pobožnih obrazov v Marijin s svežim, duhtečim cvetjem preobložen oltar — kadar je zamaknjenih nebroj svetlih, zaupajočih oči, v mila, na od solnčnih žarkov ozarje, lica Deve božje — kadar v mogočnih akordih donijo orgle raz kor in se razlega kakor iz enega grla ter odmeva veličastno od cerkvenih

sten in obokov: »O prosi, o prosi, Marija za nas!« — tedaj ne more ostati hladno nobeno čuteče srce, in če je sicer še tako indiferentno za svete stvari. Neka blaženost napolni človeku prsi, kadar čuje iz dna srca prihajajočo Marijino pesem, pa naj bodo besede še tako preproste, bodi melodija še tako enostavna, in rad se vda je tej blaženosti

V Poljanah ni bila cerkev pri nobenem cerkvenem opravilu tako polna kakor pri šmarnicah. K šmarnicam so zahajali radi klerikalci in liberalci, in iz liberalnih in klerikalnih ust se je glasila iskreno pesem Mariji na čast. Pesem je blažila srca, in ona kruta strast, ki jih je razjedala sicer, se je umaknila, je ponehala za nekoliko trenutkov med Marijino slavnostjo . . .

Sicer je župnik pred litanijami stopil tudi na prižnico, a tu na srečo ni imel on besede. Čital jim je iz knjige lepe, na Marijino čudotvornost nanašajoče se povesti, in radi so ga poslušali vsi brez razločka . . .

Ob nedeljah so nadomestovale šmarnice popoldansko službo božjo.

Bilo je predzadnjo nedeljo majnika meseca, ko je Manica po končanih šmarnicah na nagih kolenih klečala na kameniti stopnici pred Marijinim oltarjem. Bila je izmed vseh deklet, katera so bila vpisana pri »deviškem društvu«, edina, ki se ji prvotna ognjenost ni bila še prav nič ohladila. Pri njenih vrstnicah je pojemala pobožnost vidno, in že dolgo ni bilo nobene več, ki bi se bila izkušala ž njo v gorečnosti. Prepustile so ji v tem radovoljno prvenstvo . . .

Tudi tisto nedeljo je molila še, ko se je bila cerkev že davno izpraznila, ko ni bilo že žive duše več notri. Bila je tako vtopljenja v pobožne misli, da niti zapazila ni bila, da je sama. Sklenjene roke je dvigala kvišku liki angel tam pred Najsvetejšim v velikem oltarju, njene oči pa so neprenehoma strmele v dražestno podobo Kraljice božje, katere nebeško telo je odeval moder, z zlatimi zvezdami posut plašč. Skozi barvana cerkvena okna prodirajoči solnčni žarki so vztrepetavali zdaj na njenem životu, zdaj na njenem obrazu, in Manici se je zdelo, kakor bi bil ta život oživel, kakor bi se gibal . . . zdelo se ji je, kakor bi Marija dihala, kakor bi se ji s svojega prestola prijazno smehljala . . .

Sveta tišina, ki je vladala v hramu božjem, je vplivala čudovito nanjo. Bila je kakor hipnotizovana. Vsi udje so ji mrli v sladki, nepopisni otrplosti — bilo ji je, kakor bi ne bila več na zemlji, kakor bi jo bila božja Porodnica dvignila k sebi v nebeške višave.

Kdo ve, koliko časa bi bila strmela še tako, odmaknjena zemskemu življenju, če bi ne bil stopil v cerkev cerkovnik ter začel

pospravljati. To jo je vzdramilo iz prijetnih sanj. Vstala je in odšla s sladko zavestjo, da je bila spet najzadnja v cerkvi . . .

Pred cerkvenimi vrati pa je trčila z župnikom vkup.

»Kaj, šele zdaj greš iz cerkve? . . Saj so šmarnice že pred eno uro minile! . . To je lepo, Manica, da si še vedno tako pobožna! . . No, le pojdi z menoj! . . Dobil sem nove podobice in hočem ti dati eno za to, da si tako pridna! . .«

In vrnil se je proti svojemu stanovanju, Manica pa je šla vsa srečna za njim . . .

Okna v župnikovi sobi so bila nekoliko zastrta, in prijeten somrak je bil v njej.

Župnik seže v predalček male namizne omarice ter privleče venkaj tri zavojčke podobic.

»Sedi!« veli deklici, pokazavši s prstom na divan, pred katerim je stala lepo izdelana, štirioglata mizica.

Manica uboga, obotavlja se nekoliko, kajti zdelo se ji je preveč časti. Župnik pa sede poleg nje ter začne razprostirati podobice po mizi.

»Oh jej, kako so lepe!« je vzkliknila Manica z nedolžnim veseljem.

»Kaj ne da? . . No, le izberi si, katero hočeš!« In razkazoval ji je še dalje vsakovrstne svete sličice, pri tem pa se ji je bil približal tako, da so se njeni mehki rumeni lasi dotikali njegovega lica, in da je čutil njeno gorko sapo . . .

Manica je trepetala po celem životu, a vedela ni, zakaj. Neka tesnoba se je lotevala njenega srca . . . toda vse njene misli so se vrtele samo okoli tega, da bi si izbrala lepo, a vendar ne tako dragocene podobice, da bi ji mogel očitati župnik nesramnost . . .

Odločiti se ni mogla dolgo, in župnik ni imel, kakor je bilo videti, nič zoper to, da se je tako mudila. Smehljaje jo je gledal in brskal je z desnico po podobicah, dočim je bil položil levico na njeno ramo, kakor bi se bal, da bi mu prehitro ne vstala. Pogled mu je zastal zdaj na cvetočem obrazu dekličinem, zdaj na njenih kipečih prsih, ki so se v enakomernih presledkih dvigale in padale . . . Včasi se mu je zganila roka, ki mu je počivala na njeni rami, in pri takih prilikah jo je vselej še nekoliko tesneje privil k sebi. Bilo mu je dobro poleg toplega telesa mladega ženskega bitja, in bil je premalo močan, da bi se bil uprl slastem, katere je občutilo njegovo srce v bližini krasnega dekleta Kar privzdigne deklica glavo ter mu pokaže s prstom podobico, katero bi

bila rada imela. Njen pogled je bil tako mil, tako nedolžen, da se je gospod Rajmund hipoma iztreznil. Bilo ga je sram, začutil je kes v svojih prsih in hitro je vstal s svojega sedeža . . . Mahnil je parkrat nervozno z rokami okrog sebe, potem pa pripomnil:

»Manica, le še zanaprej bodi taka, kakršna si bila dozdej . . . Pa za očeta moli, veš . . . za očeta, da bi jih Bog izpreobrnil! . . .«

Deklici je izginil smeh, ki se ji je ravnokar še zibal na ustnicah, in žalostno, skoro s solzami v očeh je odgovorila:

»Bom — molila!«

Zahvalivši se odide. »Moli za svojega očeta!« te besede so ji bile segle globoko v srce. In ni šla domov, temveč vrnila se je v cerkev! Hudo ji je bilo, da je njen oče tak grešnik, in hotela je moliti zanj, moliti, da bi se izpreobrnil, kakor ji je velel župnik . . .

Bil je to znak nenormalnega stanja njenega, da ni mogla odložiti nobene molitve. Da, včasih z molitvijo kar končati ni mogla. Vedno in vedno jo je mučila dvojba, ni li molila premalo. Če je šla mimo podobe Križanega, prekrižala se je trikrat, štirikrat, ali še večkrat; in ravno tolikokrat je ponovila po tistem malo molitvico, katere se je bila naučila še v šoli in s katero se je priporočala na križu visečemu Zveličarju. In ko je bila včasih že daleč stran od križa in je med tem mislila že na druge reči, se je hkratu zdrnila in začutila je potrebo, da bi iznova pomolila ter se prekrižala. Lotila se je je bila vsled vednega prizadevanja, da bi v pobožnosti nadkrilila druge, neka nezdrava skropuloznost, radi katere ni prišla nikdar do pravega miru. In tako si tudi zdaj ni mogla kaj, da bi ne bila šla še enkrat v cerkev . . .

Župnik pa je hodil po tistem še nekaj časa v svoji sobi gori in doli. Bil je hudo razburjen in globoko je vzdihoval. Tudi njega so vznemirjale dvojbe, dvojbe, iz katerih bi se bilo dalo sklepati, da ni govoril gole resnice, ko je trdil o sebi, da ga je privedlo v semenišče samo to, ker je čutil v sebi od nekdaj poklic za vzvišeni duhovski stan . . . V prsih so mu vstajale včasih želje, silne želje, ki se niso dale spraviti v skladje s tem poklicem . . . Tudi zdaj se mu je bilo boriti zoper take želje . . . Podoba lepe deklince, ki je sedela malo časa prej tu poleg njega, mu ni hotela iz misli, mu ni hotela izpred oči . . . In rodilo se mu je v glavi čudno vprašanje, ki njega vendar prav nič ni smelo brigati:

»Čigava bode pač? . . . Čigava, čigava? . . . Srečen tisti! . . .«

Naposled je šel ven in ubral je najkrajšo pot proti hiši konsumnega društva . . . Ondi je večkrat iskal tešila, kadar so se ga

lotevali nemiri . . . Bilo je tam že polno njegovih somišljenikov, ki so si gasili žejo z ne navadno cenanim konsumnim vinom . . .

Klicali so ga od vseh strani pit, ko je bil stopil v pivnico. In rad se je odzval povabilu tega in onega.

»Ej, vi ste tudi tukaj, Škrjanec?« nagovori majhnega možička drobnih, a živih, hudomušnih oči, ki mu je molil kozarec nasproti.

»Zakaj pa da bi jaz ne bil tukaj?« odvrne oni, naslonivši se nekoliko nazaj v svojem stolu, kakor bi hotel pokazati na ta način svojo veljavo. »Tudi jaz sem tukaj, tudi, gospod župnik, pa že precej dolgo! . . .«

»Kako to? . . .« vpraša župnik. »Saj menda niste zamudili šmarnic? . . .«

»Zamudil jih ravno nisem! Lahko bi bil prišel še o pravem času v cerkev, pa sem si premislil . . . Zglasil sem se mimogrede tukaj, pa se me je lotila taka dremota, da se mi res ni ljubilo hoditi še v breg. Ko je bilo odzvonilo, sem se dal kar zapreti sem noter in nič se nisem imel pritožiti med tem časom . . .«

»Micika, pa vsaj nisi med službo božjo točila vina?« vpraša župnik svojo nečakinjo.

»Bil sem toliko pameten, da sem si ga dal postaviti cel liter predse, še predno je zazvonilo, gospod župnik!« pojasnjuje Škrjanec in hudomušno namežikne.

»To ni bilo prav!« pripomni župnik, a s tako mehkim glasom, da se je takoj poznalo, da mu ne misli očitati. »Zato ga imate pa tudi že v glavi!« pristavi še.

»Res je, čast in hvala Bogu v svetih nebesih!«

»Pa to ni bilo prav, Škrjanec, to ni bilo prav, da niste šli v cerkev!« ponovi še enkrat župnik.

»Že mogoče da ne, toda mislil sem si: gospod župnik pridejo itak tudi sem doli! . . .«

»Pa to vsaj menda ni vse eno, če me vidite v cerkvi, ali tukaj spodaj? . . .«

»Stvar je taka!« odvrne Škrjanec. »Včasih sem vas res videl rajši pred oltarjem, a zdaj že nekaj časa pa vas vidim skoro da rajši tukaj . . . Tudi če sem v cerkvi in vas vidim maševati, mislim nehote na to, kako se sučete včasih v gostilni med nami . . .«

»Kako vi govorite, Škrjanec! . . .« Zdaj je bil gospod Rajmund skoro nejevoljen.

»Po svoji neumni kmečki pameti, gospod župnik! Saj veste! . . .«

Te besede so bile jako ponižne, a Škrjanec jih je izgovoril s takim naglasom, da ni bilo dvojbe, da se ima za mnogo bolj pametnega, nego se je delal. Škrjanec je bil znan kot navihanec in človek ostrega jezika. Kadar je bil malo vinjen, pa že celo nikomur ni prizanesel.

Župnik se je hotel že odstraniti k drugi mizi, ko izpregovori spet Škrjanec:

»Gospod župnik, vi ste zares dober človek . . . Kakor se vi trudite za nas uboge kmečke ljudi in kakor ste vi vneti za naš blagor, to ni karsibodi . . .«

»Veseli me, da priznate to! . . .«

»Kar je res, je pa res! . . . Toda včasi pa vstajajo vendarle nekam čudne misli v moji neumni kmečki butici! . . . Iz vaših ust čujemo tolikokrat besede: »Ubogi kmet! Ubogi kmet!« To je vse jako lepo in k srcu nam gre, toda jaz bi rad vedel, kaj bi vi rekli, če bi vam kdo dejal: »Odpustite nam letos polovico bire!« . . . Veste, dejanja cenim jaz više nego besede . . .«

Župnik je začel gledati pisano. Bil je v toliko večji zadregi, ker je bil nastal občen molk in je vse poslušalo Škrjanca.

Ta pa, kakor bi bil čutil, kak vtisk so napravile njegove besede, ni hotel odjenjati, ampak je nadaljeval:

»Pa ne smete misliti, da vam zamerim, gospod župnik! . . . Saj vemo prav dobro, kako delajo šele oni veliki gospodje v Ljubljani, ki so menda še večji poveljniki, nego ste vi. Meni se zdi, če vso stvar dobro premislim, da bi vseh teh strank, ki jih imamo mi, prav čisto nič ne bilo treba, in da nas hujskajo tisti gospodje samo radi tega drug na drugega, da imajo oni svojo čast in svoje dohodke od tega . . .«

»Ne, ni res!« ugovarja razburjeno župnik. »Na naši strani niso taki — taki so samo liberalci, tisti advokatje tam v Ljubljani in podrugod, ki derejo kmeta . . .«

»No, saj so na naši strani tudi advokatje in uradniki in kaj vem, kdo še vse! . . . Jaz bi dejal, da si v tem oziru obe stranki ne moreta kdove koliko očitati, in si menda tudi ne očitata; zakaj ne, to veste najbolje sami! . . . Sicer pa brez zamere, gospod župnik, kakor sem že rekel: jaz govorim samo po svoji neumni kmečki pameti . . .«

»Da, vi ne razumete teh stvari!« pripomni župnik, zapeljan po Škrjančevih besedah. Temu pa župnikova opazka takoj ni bila pogodu, zato odvrne ironično in pritajeno-zbadljivo:

»Seveda ne — kaj bo razumel tak butec, kakršen sem jaz! . . . Glejte, meni niti to noče v glavo, kakšno korist imamo pravzaprav mi pri nas tukaj od vsega tega strankarstva . . . Saj smo si bili tudi včasih nasprotni, toda tavžent vragov, tako se vendar nismo sovražili, kakor se sovražimo dandanes! . . . Zdaj ne pogledamo več drug drugega in samo to tuhtamo noč in dan, kako bi drug drugemu bolj škodovali! . . . Nič več nam ni sveto, ne bližnjega čast ne imetje! . . . Tiste krščanske ljubezni, o kateri se je včasih pridigovalo, ne pozna dandanes nihče več! . . . In tega so vse te hudimanske stranke, ta prokleta društva kriva! . . .«

»Škrjanec, vi niste naš . . . vi niste naš! . . .« začne vzklikati župnik. »Ne, vi niste naš . . . vi niste bili nikoli naš!«

Škrjanec pa je zavrnil: »Kdo, hudimana, pravi, da nisem vaš! . . . Vaš sem, pa še kakol! . . . Toliko pameten sem pa vendar še, da ostanem z vami prijatelj, že zaradi tega, da mi na smrtni postelji ne odrečete odveze ter me ne zagrebete brez vsega kakor kako mrcino . . .«

»Ali mislite, da gre to po prijateljstvu? . . .« vpraša župnik, in jezik mu je urno švigal preko ustnic.

»Če človek gleda vse to, kar se godi, bi mislil, da!« . . . poudari neusmiljeno Škrjanec.

»Ne, Škrjanec, nad vami sem se motil! . . . Ne, vašega prijateljstva ne maram!«

»No, če ne, pa ne! . . . Naposled mi je vse eno, če me grehov odkrižate, ali pa ne! . . . Izgubil se ne bom! . . . Če me ne bo imel Oni tam gori, me bo imel pa tisti tam doli!« . . .

Ljudje so se spogledali spričo teh besed, a župnik se je storil, kakor bi jih bil preslišal. Bil se je spomnil, da ni dobro, prepirati se s svojimi pristaši, in prav ljubo mu je bilo, da je pokazal nekdo s prstom na Manico, ki je šla baš pod oknom, vračajoč se iz cerkve, ter dal s tem pogovoru drugo mer.

»Lepo dekle, da malo takih!« pripomnijo kar trije, štirje obenem.

»Pa pobožna in bogaboječa!« pristavi župnik. »Če bo kaj iztrgalo Tomaža iz hudičevih krempljev, ga bo ta njegova hči. Velika sreča zanj, da ima tako hčer in pa tako ženo. Tudi mati dekletova je pobožna.«

Med pivci je sedel tudi Dolfe. Ko je bil opozorjen na Manico, se ga je lotil velik nemir. Posedel je še malo, potem pa se poslovil, češ, da ima danes še dosti opravka.

»To je mladenič, da malo takih!« reče župnik, ko je bil Dolfe odšel. »Tega naj bi si jemali drugi za zgled! . .«

»Falot je, kakršen je bil njegov oče, ko je bil mlad!« se oglasi spet Škrjanec, kateremu je vino čimdalje bolj lezlo v lase. »Pred njegovim starim ni bila včasi nobena ženska varna in pred njim pa tudi ni! . .«

»To ni res, to ni res!« . . ugovarja župnik.

»Kdo pravi, da ni res? . . . Kaj pa je naredil s Kramarjevo Marjetko in Dolinčevo Reziko in Pustotnikovo Lojziko, he? . .«

»Ta dekleta se le izgovarjajo nanj, ker bi ga rade imele in ker mislijo, da se jim bo manj zamerilo, ako prepričajo svet, da so se dale takemu zapeljati . . . Dolfe je pošten . . to vem jaz, da je! . .«

»Pošten kakor Lahov koš! . . Vi vsakega hvalite, ki drži z vami! . . Naposled boste hvalili še mene! . . A jaz sem pa še toliko moški, da povem vsakemu svoje! . . Ni čuda, da se hvali Dolfe okrog: »Gledi, da ustrežeš onemu v župnišču kakor jaz, potem pa smeš početi, kar hočeš! . . Če ti ne zameri on, ti tudi drugi ne smejo! . . To je res salamensko pošteno, hihih! . .«

»Tega Dolfe ni nikoli govoril!«

»Govoril! . . Mojemu fantu je dajal take svete! . . In glavo stavim, da ni šel zdaj nikamor drugam nego za Tomaževo! . . Če jo dojde kje na samem, ne vem, kako bo! . . Ona nevedna in neumna, kakor je, on pa spet kakor živ vrag . .!«

»To ni mogoče, to ni mogoče!« protestuje župnik, a čut, podoban ljubosumu, se ga loti . .

Sploh je bil skrajno razburjen in ozlovoljen. To, kar je čul iz ust Škrjančevih, ga je vznemirjalo in ga navdajalo s strahom . . . Prihodnost je vstajala s temnimi podobami pred njegovimi očmi . . . Kaj, ko bi se vse izjalovilo, ko bi bil zaman ves njegov trud, ko bi se pokazala neuspešnost njegovega napora, še predno bi prejel plačilo, ki ga je za svojo vnemo pričakoval od zgoraj? . .

Bil je sam s sabo nezadovoljen — morda danes prvič v svojem življenju! . .

Nič več se mu ni ljubilo dobrikati se kmetom. Poklical si je pol litra vina, izpil ga naglo ter odšel spet proti svojemu domu, zagotovivši prej svojo nečakinjo, da pride na večer še enkrat . . .

(Dalje prihodnjič.)

Ogrski Slovenci.

Spisal Anton Trstenjak.

(Dalje.)

II.

Ogrskoslovenskih književnikov ni mnogo. Malo vemo o njih življenju, zlasti o prvih pisateljih vemo samo to, kaj so pisali. Nihče izmed nas se ni brigal zanje, kakor se sploh premalo zanimamo za svoje brate, ki prebivajo v drugi vasi. Kar sem še mogel izvedeti in najti, to sem si skrbno zapisaval, in tu podajem življenje in delovanje le nekaterih ogrskoslovenskih književnikov, da vidimo, kaj je vplivalo na postanek in daljnji razvoj njih književnosti, in da spoznamo potrebe, iz katerih so postala književna dela. Prekmursko ozemlje je majhno, na katerem še danes ni tiskarnice. Knjige so se torej morale spočetka tiskati v tujini, a danes v oddaljenejših madjarskih mestih. To so neugodne razmere, katere ovirajo življeše razvijanje in gibanje književnosti. Kakor šola, tako je tiskarnica največja razširjevalnica prosvete in napredka. V tiskarnici pa se morajo poleg molitvenikov tiskati tudi druge posvetne knjige, katere pospešujejo občno narodno naobrazbo. Teh pa je malo na Prekmurskem. Edino knjige »Družbe sv. Mohorja«, katerih se malo čita, skrbe danes za splošno naobrazbo.

Slovenska književnost na Ogrskem je nabožne vsebine. Pisatelji so bili duhovniki, a ti so skrbeli za svoje potrebe. Sčasoma se je to predrugačilo, in književnost se je razširila na razne stroke. Jožef Košič je že pisal znanstvene in ukovite knjige, a Imre Agustič je bil prvi, in kakor razmere kažejo, tudi zadnji žurnalist onkraj Mure. Začel je leta 1875. izdajati v Budim-Pešti list »Priatelj«, spočetka v madjarskem, pozneje pa v slovenskem pravopisu, ker se je uveril, da se ogrski Slovenci morajo v knjigi združiti z ostalimi Slovenci. Umril je leta 1879, a slovenska stvar na Ogrskem je danes še na slabšem.

Protestantski duhovniki so pisali za svoje ovce, ustanovili so si torej svojo književnost; a katoliški duhovniki so pisali knjige za svoje župljane, ustanovili so si tudi svojo posebno književnost. Vendar raditega ne delimo njih književnosti na dvojce, ker književnosti ne ločimo po veri, nego po jeziku.

Najstarejši pisмени spomenik v prekmurskem narečju je neka kupna pogodba iz 17. stoletja, katero sem našel v župnem arhivu v Martijancih. Martijanski župnik mi jo je podaril. To kupno pismo je jezikovno jako zanimivo, in o priliki ga priobčim.

Književno delovanje Slovencev na Ogrskem se pričenja leta 1715., torej s početkom 18. stoletja, ne pa, kakor se navadno trdi in piše, v početku 17. stoletja. Leta 1715. je prišel na svetlo prvi katekizem za Slovence, in sicer v Halli, torej na Nemškem, kjer so se tiskale sploh prve slovenske knjige. Kakor pri nas stanovi, tako so bili ogrski plemenitaši goreči pristaši protestantovstva. V župnih knjigah v Gornji Lendavi se čita še dandanes, kako je grof Szécsy bil vnet protestant in kako je neusmiljeno preganjal katoliške duhovnike. Vsi njegovi podložniki na »Goričkem« so postali protestantje. Protestantovska doba na Kranjskem se pričenja z letom 1550.; torej za 165 let pozneje so se vzbudili in oglasili ogrski Slovenci. Trubar torej ni mogel vedeti za Števana Küzmicsa, a da je Küzmics bil dobro poučen o književnem delovanju Trubarjevem, to bodem dokazal in tako dognal stvar, katera dosihdob ni bila jasna in znana. Küzmics je vendar krenil svojo pot; ni se naslanjal na Trubarja. A da je to storil, na to so ga prisilile tesne okolnosti, v katerih se je nahajal z majhnim številom svojih vernih ovčic.

*

I. Franc Temlin je prvi izmed slovenskih pisateljev na Ogrskem. O njem vemo malo. Šafařík piše, da je Franc Temlin »z Krajne z Le'zenya«, was ich wegen der unsicheren Schreibart nicht zu bestimmen weiss.« Mi si to lahko razjasnimo. Krajina je vas blizu Cankove v tišinski župniji, a beseda »z Le'zenya« pomenja »rodom«. O njem ne vemo ničesar več. Znan nam je samo naslov njegovega katekizma, izdanega v Halli leta 1715.

Števan Küzmics omenja Temlina v predgovoru svoje knjige: »Vöre krsztsánszke krátki návuk . . . v Halli 1754.« ter navaja vzrok, zakaj je sam spisal novo knjižico. In sicer je spisal novo knjižico zato, ker so že pošle prejšnje knjige, katere sta spisala »Ferencz Temlin i Vanecsaj Miháo.« V opomnji pod črto navaja namreč Števan Küzmics, da je bil Franc Temlin »Zkrájne zle'zenyá. Od toga je vö dáni zvogrszkoga györszki Katekzmus stámpani v Halli 1715. káksiva szem jasz li dvá moje dní vido.« Števan Küzmics je torej dva primerka Temlinovega katekizma videl. Iz tega pa, kar nam po-

roča Kűzmics, sklepamo, da je bil Franc Temlin protestantski Slovenec, in da je prvi prekmurski pisatelj bil protestant.

*

II. Miháo Szever z Vaneča. Tudi o tem pisatelju vemo toliko, kar nam je zapisal Števan Kűzmics v svoji knjigi »Vőre krsztsánszke krátki návuk.« V predgovoru tega katekizma piše Kűzmics njegovo ime »Vanecsaj Miháo, nácsi: Szever Mihao Zvanecsá. Tè je znémškoga preobrnó Réd Zvelicsánsztva i escse nikaj vecs znisterimi molitvami i peszmami, med sterimi szo vnouge nasse v Halli 1747.«

Iz teh besed Kűzmicsevih se vidi, da se je rodil Mihao Szever, ali kakor se je pisal sam po madjarski Vanecsaj Mihály, v Vaneči, občini župnije pečarovske v Železni stolici in da je za Temlinom drugi slovenski pisatelj, ki je prevedel katekizem iz nemškega jezika. Iz opomnje Kűzmiceve vidimo nadalje, da je Szever spisal »nekateré molitve in pesmi«, in ker pravi Kűzmics, »med sterimi so vnouge nasse«, namreč molitve in pesmi, smemo izvajati z tega, da je bil Miháo Szever katoliški duhovnik, ki je med svoje molitve in pesmi uvrstil tudi tiste, katere so imeli protestantje, sicer ne bi Števan Kűzmics mogel poudarjati, da je Szever »naše« molitve in pesmi med svoje uvrstil. Pavel Šafařík poroča, da je eden iztis Szeverjeve knjige imel profesor Supan v Ljubljani. Evo naslova, kakor ga je zapisal Šafařík: »Réd Zvelicsánsztva, pouleg ednoga znamenűvanya toga na poglavitejséga recsenya jedro szvétoga pizsma, vu sterom sze vőre najvéksi Artikulusi grűntani jeszo, rávno i tak nistere krátke Molitve i Peszmi etc. Stampáno v Halli Saxonszkoj v leti 1747. 12°. str. 96.«

*

III. Števan Kűzmics. Tudi o njegovem življenju ne vemo ničesar. Vemo namreč samo to, da je bil župnik v Šurdu, v šomodski stolici, torej v čisto madjarski pokrajini. V Šurdu se je namreč naselilo nekaj trdih slovenskih rodov in protestantskih, katere so osnovalé občino in si pozvale slovenskega duhovnika. Prvi slovenski propovednik je bil v Šurdu Števan Kűzmics, za njim je prišel Szabó okoli leta 1836. Ali Szabó je že bil trd Madjar, in četudi ni znal slovenski, vendar je šurdkim Slovencem moral moliti slovenske formule. Naravno je, da so se ti Slovenci morali pomadjariti. Ta proces se je tako vršil. Moški so se hitreje pomadjarili nego

ženske. Nedavno je še kak starček govoril slovenski, tako da danes tam ne potrebujejo slovenskega duhovnika, ker so ti Slovenci izginili. Da je Szabó moral v cerkvi čitati slovenske molitve, katerih ni umel, to so zahtevale same ženske, katere so vobče bolj zveste, ali recimo konservativne.

Prva knjiga, katero je dal svojim ovčicam, je bila ta-le: »Vőre krsztsánszke krátki návuk csíszte rejcsi bo'ze vőzebráni i na nyou Vszejm vernim vu vszákom szkűsávanyi na podpéranye, vu nevouli na pomaganye, vu szmrti na troust, ino potemtoga na vekivecsno zvelicsanye, Pouleg nisteri szem szpodobni Molitev ino Pejszen, Nazáj gori poczimprani. V Halli MDCCLIV. (1754).« Predgovor ima XX strani, ostala knjiga pa še 275 strani. Eden iztis imam sam. Predgovora ni pisal sam Števan Kűzmics, ampak neki V. J., torej nekdo drugi, ker je bila taka navada.

Drugo delo mu je prevod Novega zakona na slovenski jezik. Evo popolni naslov: »Nouvi zákön ali testamentom goszpodna nasega Jezusa Krisztusa zdaj oprvics z greskoga na sztari szlovenszki jezik obrnyeni po Števan Kűzmicsi Surdánszkom F. (Ta F. pomenja »Farar«) u Halli Saxonszkoj MDCCLXXI. (1771.). 8°.« Predgovor ima XIV strani, drugo 854 strani. Od str. 818.—854. so: »Molitvi na vszako nedelo i szvetek zrendelűvanoga Evangylioma«. Predgovor je spisal M. Torkos Jo'zef prednyeisi Farar Sopronszki, trd Madjar, v madjarskem jeziku, ki ga je potem bržkone prevedel sam Kűzmics in mu še nekaj pridodal. Simonič prišteva Torkoša slovenskim pisateljem, kar pa on ni, ker še slovenski ni znal. Drugo izdajo novega zakona je oskrbelo biblijsko društvo za evangeličanske Slovence na Ogrskem v Požunu leta 1818. Tretjo izdajo je popravil in preskrbel Aleksander Trpljan v Kűszegu leta 1848. pri Karlu Reichardu. A četrto in zdaj najnovejšo izdajo je natisnilo angleško biblijsko društvo na Dunaju, a popravil jo je Ivan Berke.

Raičev Božidar misli, da je »ta knjiga najstarša med doslej znanimi tiskopisi prekmurskimi.« On trdi: »zlog ovaja, da Kuzmič ni vedel za Dalmatinovo prestavo.« To je treba popraviti, ker Kűzmics je bil à jour o Trubarjevem delovanju.

(Konec prihodnjič.)

Epitaf

Ivanu Veselu.

Nad grobom Tvojim burja brije,
 a v njem miruje vsak vihar . . .
 In — čuj iz njega melodije —
 to Davidovih strun je vdar!
 In ž njimi glas svoj večno nov
 družita Púškin, Lermontov;
 iz groba hladnih, tajnih tmin
 Tvoj trajni tí slavé spomin.

S. Gregorčič.

Svet nocoj so mi nebesa . . .

Dekle, dekle, te oči —	Dekle, dekle, ta tvoj stas —
kje si jih dobila?	kje si ga dobila?
»Bog nebeški jih je dal —	»Bog nebeški ga je dal —
nisem ga prosila.«	nisem ga prosila.«

Svet nocoj so mi nebesa,
 dekle, ti pa v njih si bog:
 daj v oči mi zreti svoje —
 tiho vse je naokrog!

B. Baebler.

In zadnjikrat . . .

Sani drčijo skozi vas —	A jaz sem danes gladki sneg:
v njih ženin in nevesta:	prevrnil sem sani —
nevesta — moja ljubica,	v objemu mojem ljubica
oj, ljubica nezvesta.	nekdanja mi sloni.

In zadnjikrat strastnó, strastnó
 v objemu jo držim,
 ljubezni vroče same, ah,
 umiram — se topim . . .

B. Baebler.

Na brooklynskem mostu.

Črtica iz ameriškega življenja.

Spisal Zmago Valjavec. (New-York.)

ikakor ne nameravam cenjenih čitateljev dolgočasiti ter razpravljati o dolgosti in konstrukciji svetovno-znanega mostu, kateri spaja mesti New-York in Brooklyn, ali bolje rečeno: iztočno in zapadno polovico velikega New-Yorka. Dolgost in konstrukcijo sem, da se iskreno izrazim, enostavno pozabil, baš kakor tudi veličino nosu kipa svobode, o kateri praznoverni in sila pobožni Irci zatrjujejo, da s svojo električno žarnico, ki jo drži v roki, razsvetljuje ves svet, in katere žar v jasnih nočeh v resnici prihaja od Liberty - Islanda vse do našega prekrasnega brooklynskega mostu.

O mostu samem mi je le toliko znano, da traja hoja preko njega 20 minut, dočim traja vožnja — ako se žica slučajno ne pretrga — 7 minut, da se človek zjutraj od 6. do 8. ure na brooklynski, a zvečer od 5. do 8. ure na newyorški strani vsled nepopisne gneče okrog voz pouličnih in nadulčnih železnic lahko podvrže brezplačni, a izborni masaži, in ko pride končno srečno v voz in se drži za viseče jermene — ako še more katerega ujeti — takoj ve, kako se počutijo sardine in slaniki v sodčkih . . .

Vkljub tolikim neugodnostim se nudi mestnemu potniku, ko najde v vozu prazen sedež, mnogo gradiva in slik iz življenja na tem mostu, ali boljše, na mostu moreš najboljše opazovati življenje »Greater New-Yorka«.

Newyorški konec mostu se končava — nehote sem vendar prišel do konstrukcije mostu! — v sredini ali v srcu starega New-Yorka, ako ima New-York, kjer so nedeljske zabave prepovedane, sploh kako »srce«. Tukaj na tem koncu je pravo pravcato večno življenje in središče skoro vsega pouličnega prometa največjega mesta ameriškega.

In kako življenje je to!

Pred par leti brooklynska nadulčna železnica, katera vozi preko mostu, še ni imela nikake konkurence, toda sčasoma se je vse izpremenilo. Tam, kjer so popreje vozili tovorni vozovi, namreč na stranskih potih mostu, dreve sedaj vozovi električne železnice, vozeč od takozvanega »smrtnega ovinka« v New-Yorku do več milj

oddaljenih končnih postaj brooklynskih pouličnih železnic, dočim vozijo sedaj tovorni vozovi s kočijami, kolesarji in avtomobili hkratu tik dolenje mostne ograje. Tem vozovom se pridružajo še vlaki brooklynske nadulčne železnice, tako da vlada na mostu neprestano šum in ropot. Omenjene tri železnice so si razdelile med seboj ves promet na mostu.

Ura na »City Hale« (mestna hiša) je odbila jedva 2. uro zjutraj. Nad tukajšnjim »perivojem« stoji lahka megla, svetlikajoč se v sijaju visokih električnih obločnic in izgubljač se v vršičih dreves. Broadway kakor tudi vse bližnje ceste in ulice spavajo spanje pravičnega, kajti v hišah tega dela mesta ne stanuje nihče; tu razen Broadwaya nihče ne spi. Toda življenje na mostu ne spi, in vsled tega so — namreč po mojem skromnem mnenju — sezidali newyorški časniki, katerim je radovednost itak prirojena, svoje palače v bližini mostu; tu so prekrasne, 10—30 nadstropij visoke stavbe lastnikov časnikov »World«, »Sun«, »Tribune«, »Journal«, »Times«, »Telegram«, »Ney-York Daily news«, »Comercial Advertiser«, »Evening Post«, »Mail and Express«, »Staats-Zeitung« in »Herold«. Evo tam, par minut proti jugozapadu svedoči napis v slovenskih narodnih bojah »Glas Naroda«, da tudi Slovenci v zemlji svobode ne zaostajajo za drugimi narodi, temveč da uživajo iste pravice in isto spoštovanje, kakor vsi ostali tu zbrani narodi.

Iz tisočerih oken svetijo luči do mostu, in baš te tisočere luči nam glasno pričajo o neumorni marljivosti Amerikancev.

Človeška marljivost! A na mostu? Glej, tam kraj železnega stebra izkuša nekdo z marljivostjo spraviti svoje noge, ki so v gostilnici postale nerodne, zopet v ravnotežje; zopet drugi se naslanja na ograjo — utrujen je in jedva da more še gledati; tam se zopet tretji trese od mraza in pričakuje električnega voza za Flatbush Avenue v Brooklynu. Pod svetlo obločnico se je skupilo društvo mladih in starih dam, katere, kakor je to običaj nežnega spola, ne prestando govore; njim se pridružijo gospodje. Vsa družba je elegantno oblečena, ali da se po newyorški izrazim, v »full dress«. Tu je čuti šumenje švilenih ženskih oblek, a briljanti v ušesih, okrog vratu in na rokah glasno govore: »Me smo Newyorčanke! Bele ovratnice in moderno počesljani brki svedočijo, da izborna večerja in šampanjec človeka nikakor tako ne utrudita kakor preprosti whiskey, ki provzroča onemu kraj železnega stebra toliko muke.

Vlaki, ki prihajajo in odhajajo po dnevi vsako minuto, postajajo vedno redkejši, v dolenji mostni dvorani čaka le še kakih sto ljudi.

Počasi pride voz električne železnice, znamenje zvonca — in tiho izginejo trudni potniki v temni noči.

Tako je življenje na mostu do jutranje zarje; vedno bolj utrujeni in vedno slabejše vrste potniki prihajajo v pritlično in gorenjo dvorano. Ko nazadnje zasedejo prostore v vozovih, se veselo oddahnejo in navadno kmalu zaspe; prišedši do cilja, mora izprevodnik brez izjeme vsakogar zbuditi ter mu povedati, da »trolley car« ni javno prenočišče. Z zadnjim pijanim potnikom, rano zjutraj, se peljejo že prvi delavci in delavke preko East Riverja v Brooklyn; vendar jih ni mnogo, kajti večina delavcev prihaja iz Brooklyna ali newyorške spalnice v New-York. Toda koliko protislovja je tudi v tej mali skupini! Debel mož v dragi, elegantni, toda zamazani obleki, držeč v roki zlato verižico svoje žepne ure, dremlje v kotu; kraj njega sedi revno oblečena ženska. Njena obleka je iz borne, redke tkanine, njena lica so upadla, njene obrazne poteze svedočijo o nebrojnih skrbeh in napornem delu. V naročju drži malo, blede, a krasno deklico, ki sladko spi v materinem naročju. Gospoda, pri kateri bode danes prala, ji je izvestno dovolila, da sme s seboj dovesti svoje dete. Ženska zamišljeno gleda na plavolaso hčerko, a v srcu se veseli, da bode pri gospodi dobila čašo tople kave, ki bode detetu in njej tako dobro teknila! »Ah, sladka kava — je li na svetu kaj boljšega!« In lahek smehljaj se pojavi na njenem upadlem licu. Gospodu, ki kraj nje sedi, se kolca . . . Preveč »mumm« ali šampanjca! . .

Iz New-Yorka vozeči vozovi so vedno bolj prazni. Po deveti uri dopoldne je v vlakih in električnih vozovih le malo potnikov.

Takoj ob jutranji zarji je brooklynska dvorana na mostu z ljudmi prenapolnjena in podobna čebelnemu panju.

Po ulicah prihajajo ljudje bodisi peš ali pa z električno poulično in nadulično železnico iz vseh krajev vetra. Jedva odide prvi vlak, že prihaja drugi.

Gneča, suvanje in kletev je tu vsako jutro na dnevnem redu ter doseže ob 7. uri svoj vrhunec. Vljudnost je tu nepoznana stvar, a razžaljenje časti tu itak ne pride v poštev, kajti gospod klepar, ki potuje v New-York, pometač, dalje »Colored Gentleman« in 7—14 let stari prodajalci časnikov, kateri vsi gredo onkraj vode, da se tam »prežive«, niso takoj razžaljeni. V prikrajšanje časa se med seboj pretepajo; ne da bi si želeli »dobro jutro«, se pozdravljajo večkrat s glasnim »Go to Hell«, a čim vlak odide, so si najboljši prijatelji. V vlaku se čuje šala za šalo, tu traja neprestan smeh in

vedno veselje, dočim v kasnejših vlakih vlada tišina, kakor da bi se vozili sami pogrebniški.

Imenovana gospoda je že davno na svojem cilju. Čim kasneje, toliko več kulture je opazati v vozovih.

Po 7. uri zjutraj se vozijo »mali gospodje« prodajalnic v New-York. In ko pridejo v prodajalnico, odlože pred vsem svoje visoke in svetlolikane ovratnike, da morejo neovirano z metlami v rokah plesati po prostranih dvoranih prvo četvorko. Mlade tovarniške delavke, vobče boljše in okusnejše oblečene nego v evropskih velikih mestih, in »on«, namreč gospodar metle, pripoveduje svojemu tovarišu o »rattling funny night«, dočim je slišati med njegovimi sosedomi pri-tajene besede: »he« in »him« ter »awfull nice« . . .

Od polosme do osme ure privražajo vozovi knjigovodje obojega spola, »typewriter« in samostojne trgovce, katerim vsem edina želja je ta, da dosežejo svoj cilj točno. Med njimi so krasne gospice, katere umejo prav izborno koketovati z mladeniči, ki morajo slučajno baš isti čas in po istem potu potovati onkraj East-Riverja.

Toda vozi se tudi mnogo gospic, ki niti ne povzdignejo oči. Morda je njim ljubezen nepoznana? Ali — morebiti se sramujejo, da na njih oblekah manjka vse polno gumbov, katerih mesta zastopajo igle? . .

Težko! One niso bile nikoli onkraj oceana in nimajo niti pojma o gospodinjstvu in gospodnji onkraj morja. Vkljub temu pa marljivo čitajo takozvane »Dime-romane« po 5 in 10 novčičev, in sicer tako pozorno, da jih tresoča vožnja nikakor ne vznemirja.

Med 9. in 10. uro se vozijo gospodarji velikih tvrdk preko mostu, kajti vožnja v lastni ekvipaži je vsekakor dolgočasnejša nego v ljubezni polni »trolley cari«. Sama gospoda, sami »boljši krogi«, in vendar — namreč po naši evropski sodbi — na njih vnanjosti ni opaziti mnogo razločka med njimi in ostalim ljudstvom. Evo onega slabotnega in ostarelega mladeniča kakih tridesetih let, ki sedi v kotu in kakor tudi vsi drugi čita časopis! Po njegovem licu in obleki bi gotovo nihče ne sodil, da se je malo preje z lastno kočijo, v katero sta bila vprežena dva prekrasna tezanska konja, pripeljal do mostu. Drugi obrazi so vsakdanje slike, kakršnih je opaziti od jutra pa do pozne noči na borzi v Wall Streeti. Le redkokdaj je spoznati v obraznih potezah teh potnikov plemenite značaje po duhu in srcu.

Ob istem času so se vzdramile tudi brooklynske gospe in gospice. V vozovih po 11. uri ima vsakdo priliko opazovati krasne toalete newyorške, pariške, londonske in vseh ostalih mod sveta; da pri tem tudi krasnih obrazov ne manjka, se razume samo po sebi.

Toda kam? Ali čemu to vprašanje! V Brooklynu je v resnici mnogo kavaren, trgovin, cerkva, veselja, prijateljev in sorodstva, toda — še krasneje, slobodnejše in veseleje se zabava človek tam preko reke v krasnem New-Yorku, v ogromni in magnetno privlačni ameriški metropoli . . .

Misli li ona plavolasa »Yankee-Lady« na svilen solnčnik, katerega namerava kupiti pri Bloomingdale? Skrivaj se ozira na nasprotni sedež, kjer sedi čvrst, elegantno oblečen gospod. Ne meneč se drug za drugega, ostavita v newyorški dvorani voz električne železnice, toda v naduličnem vlaku se zopet snideta, skrbno in pazno motrita okolico, pričneta govoriti, se sladko smejeta. — Izvrstno je rekel imenovani gospod: »Jaz bodem tvoj solncebran!« kajti čim ostavita vlak, ponudi gospod svoji spremljevalki roko — in obadva sta izginila v živahnih ulicah . . .

Da, da v New-Yorku je zrak vedno čist in prost, ali čuditi se moram, da marsikatera vzorna brooklynska soproga in marsikateri brooklynski soprog o tem niti pojma nimata . . .

Do 4. ure popoldne prevladuje v vozovih in vlakih ženstvo, pomešano s trgovskimi potniki za mesto in z dečki brzojavnih družb, potem se panavljajo do 8. ure zvečer brooklynski jutranji prizori na newyorški strani. Kdor te prizore le pet minut motri, mora biti ogorčen, da je mestna uprava dovolila zgraditi že imenovane štiri »smrtne ovinke«.

Končno so vozovi napolnjeni z obiskovalci newyorških gledališč, ki se okoli polnoči ali pa kasneje zopet vračajo.

*

To so slike, katere nudi vožnja preko mostu. Cesta pa, katera vodi med, oziroma nad progami poulične in nadulične železnice, provzroča obiskovalcu mostu veliko več zanimivih prizorov, kajti edino brooklynski most se more ponašati z dejstvom, da se zbirajo na njem zastopniki skoro vseh narodov sveta . . .

Ljudje se vozijo preko mostu iz dveh vzrokov, in sicer, da pridobe nekoliko časa, ali pa vsled lenobe. Poslednjo podpira v prvi vrsti poulična železnica sama, kajti skoro na vsaki cesti in ulici vozi električni, parni, žični ali pa konjski tram. Večkrat se pelje kaka gospa le 100 ali 200 korakov daleč, ko ukaže voz zopet ustaviti.

Vse drugače je pa z ljudmi, kateri hodijo peš preko mostu.

Tu je videti vse ono, kar si more človek predstavljati o Babilonu. Starikavi gospodje prihajajo vsak dan točno ob svoji uri

in minuti na most. Mlajše in starejše dame hite za svojim poslom v New-York in tudi one dohajajo ter prihajajo točno na most. Ti ljudje hodijo preko móstu zaradi zdravja, kajti oni morajo ponajveč ves dan sedeti ter porabijo to priliko namesto vsakdanje šetnje.

Tretja vrsta pešcev so ljudje borne vnanjosti, upadlega in bledega lica, skratka — reveži.

Star Italijan z malim avtomatnim glasovirom na hrbtu koraka po vojaški preko mosta; njegovo obličje je zagorelo, kajti od ranega jutra do pozne noči zabava s svojo godbo newyorško deco po vseh ulicah južnega Manhattana. Dva koraka za njim, tudi če je most povsem prazen, baš dva koraka za njim stopa njegova žena. Njena borna obleka je snažna, na njenem obrazu je videti nasledke borbe za obstanek. Gotovo se reva tu na brooklynskem mostu spominja svoje mladosti in davne prošlosti, ko je v gorati pokrajini Massa-Carara plesala tarantelo. Takrat so bile njene črne oči polne ognja in goreče ljubezni ter najslajših nad, a sedaj hodi z žalostnim licem in tožnim pogledom za svojim drugim bornega življenja, zjutraj in zvečer, dan za dnevom . . .

Srečal sem ju vsak dan, ali še nikoli ju nisem videl, da bi šla eden vstric drugega, še nikoli ju nisem slišal govoriti, nikoli se ni mož ozrl po svoji družici, nikoli ga ni ona pogledala . . .

Onega-le starca kraj ograje, tega dosedaj še nisem srečal na mostu. Mnogo ljudi prihaja na most samo po enkrat. To so nesrečneži, ki sami nad seboj obupajo, ki pridejo v čarobni New-York s srcem, polnim nade, in ki po več dni, tednov in mesecev zaman iščejo zaslužka. Ta starček spada k onim bednim. Na licih vseh teh nesrečnikov je poznati, da ne pričakujejo ničesar več. Njih oči so trudne, mračne, lica od skrbi razorana, usta napol odprta, korak počasen in negotov. Toda njih obleka svedoči, da so jim tekli boljši dnevi. Elegantni, malo zastareli kraj in drago blago — to dovolj dokazuje; vendar hlače so ob dolenjem robu že raztrgane, in meni se celo dozdeva, da črevlji podrapanih petâ celo starčkovih prstov ne morejo več zakriti!

Vkljub temu pa koraka starček ravno in ponosno. Nehote sem se spomnil vojaškega življenja. V tem času blagega spomina sem imel priliko proučiti razne značaje . . . Bili so časi, ko je jezdit starček z mečem v roki na čelu svoje čete, ko je kratko in ostro poveljeval. Glej, sedaj me z ostrim pogledom motri. Gotovo se je hotel prepričati, če ga opazujem — hitro pogleda v stran — saj vendar ne sme več ukazovati: »Desnogled! ne več: »Četa, stoj!«

Njegova osivela glava, katero je onkraj oceana tako ošabno in ponosno nosil, je sedaj potrta, ustnice so se krčevito zaprle. Zopet se umiri in odide dalje — kam?! Oh, East River, East River, kolikim nesrečnežem so tvoje vode rešitelj!

Tam prihaja kakih 40 let stara židinja. Njena obleka iz atlasa mora vsak trenotek razpasti, okrog vratu ima star volnen robec, iz črevljev pa ji gledajo prsti. Slika bede? Nikakor, saj moramo prislovico »obleka ne dela človeka« vpoštevati tudi na brooklynskem mostu. Ako bi bila oblečena v moderno svilen obleko, pokrita z modernim klobukom — kar si najbrže tudi more privoščiti — bila bi najkrasnejša šetalka na mostu: njen orlji nos, male ustnice, velike rjave oči, krasne obrvi in trepalnice — vse to bi dalo najboljši model za Judito z glavo Holoferna . . .

Evo suhega, starega moža! Oblečen je v dve suknji raznih barv; vrhnja je krajša nego spodnja. Idoč v New-York se opira na primitivno palico, ki si jo je sam odrezal v kakem gozdu na Long-Islandu; na njej je še lubje, samo vejice je skrbno porezal. Na suknji je videti, da on ni krojač, kajti zašita je skrajno neredno. Toda čudno! njegovi črevlji so dobri in skoro novi, v zadnjem času si je nasadil celo stari rjavo-rdeči cilinder.

Ubogi mož, kako mirno in zadovoljno zre v svet! Pravi Diogenes! Ah, kaj še!

Slučajno sem izvedel, da ima v Brooklynu dve, a v New-Yorku eno hišo. On potuje vsak dan iz svojega brloga v Chester-Streeti nadzorovat svoje hiše in — v njih stanujejo revni ljudje — če je potreba, stanovnike, ki ne morejo plačati stanarine, podit iz stanovanja.

Na stopnicah se pojavi majhna, kriva, kakih 65 let stara ženica. Oblečena je v dekliško obleko, na glavi ima plavolaso lasuljo. Revica je tako suha, da dvomite, če tehta 97 funtov.

Njej pač ni treba hoditi preko mostu, vsaj po njeni zunanosti je tako soditi.

Seveda ne, toda spremila je osemtridesetletnega krepkega soproga, ki tehta najmanj kakih 197 funtov, preko mostu; na njegovi strani je ona presrečna, čeravno on ž njo nikoli ne govori.

Sedaj se vrača domov v Brooklyn, da pripravi obed, in je vesela in zadovoljna, ako njen mož sploh pride domov ter na njeni strani zaužije večerjo . . .

Krasen poletni dan!

Kako krasno je življenje, kako sladka je ljubezen! — Toda ne še, saj je mlado življenje vendar še kaj vredno . . .

Pri izhodu dvorane se je pojavil nekdo, ki izvestno ni vsakdanji gost na mostu.

Njegova lica so še rdeča, njegovi brki so po evropski zaviti, iz njegovega obraza odseva tostran oceana nepoznana dobrosrčnost, njegove oči so majhne, pogled oster. V ustih drži lulo, in ko bi bil most nervozen, začel bi se gotovo tresti, kajti črevlji tega potnika so obkovani z žrebliji.

Kraj njega hodi ženska — gotovo gospodinja njegovega stanovanja. Ona mu razkazuje Liberty- in Governors-Island, Jersey City, Ellis Island in kakor gore visoke newyorške hiše. Baš sedaj mu že drugič razlaga o visokosti omenjenih hiš, toda on je nikakor ne more razumeti. Mirno potegne dim iz svoje lule, se nasloni na ograjo in ji, naivno se smehljaje, reče:

»Gore imenujete vi te hiše? Naravno, vam so naše gorenjske gore nepoznane. Toda ako pridete kdaj k nam na Gorenjsko in vidite naš Triglav, Storžič in Grintavec, potem šele morete govoriti o gorah. Ne, vaše newyorške gore mi ne ugajajo.«

Dobrosrčna Hamburžanka se nasmeje, izusti tiho besedo »Greenhorn«, in oba odideta dalje. Pogled na morje in otoke ob ustju reke Hudson ne zanima novodošleca, njegove gore in polja so mu dražja — potem obmolkne; misli mu lete preko oceana v daljno domovino, kjer je vse mirnejše, kjer mu je vse poznano. Ali kdo bi vendar zmerom na to mislil! Leto dni po njegovem prvem obisku brooklynskega mostu mu je domotožje nepoznano. Minejo leta. Postal je državljan Zedinjenih držav, in če ga slučajno kdo vpraša po narodnosti, mu odvrne: »Amerikanec«! Bi mu li štel to dejstvo v zlo? Nikakor! V svobodni je zemlji, spoznal je, da uživa pravice, o katerih v tužni domovini niti sanjal ni, in čemu ne bi ljubil svoje nove domovine?! . .

Juhej! tu prihaja ameriški karneval!

Dasiravno je vsakdanja pot preko mostu polna promene — pogled na neštevilne prevozne parobrode, tovarne ladje, jadranke in trgovske ladje, ki vozijo pod mostom, in v katerih pojo mornarji, da se čuje do mostu, je tudi veličasten. Čeprav priplava tuptatam kaka vojna ladja iz Cube in Puerto Rica, vse to vsakdanjim potnikom ne nudi toliko zabave kakor izlet temperančnih društvnikov ameriške celine v New-Yorku. Oni gotovo obiščejo tudi brooklynski most, da tudi tukaj na tej višini oznanjajo boj proti alkoholu. Ker prihajajo z dežele, oziroma iz manjših mest, se ne morejo prečuditi

razkošnosti Newyorčanov. Obenem pa mislijo, da Newyorčani občudujejo njih dolge pisane »badges« ali društvene znake.

Prihajajo v večjih skupinah, katerih vsako vodi po par newyorških somišljenikov, ki jim razkazujejo krasno okolico.

Suhi in napol mrtvi moški gledajo pozorno in z mladeniško živahnostjo čarobno mesto, ki se razprostira od obzorja do obzorja. Njih oči se bleste od radosti, ali mahoma se jim zmrači čelo: »Čemu moraš biti baš ti pobožen, stanovati na deželi ter oznanjevati boj proti alkoholu! Ali bi ne mogel tudi ti tukaj v New-Yorku pri zvokih . . . apage, Satanasl«

Čelo se nemudoma razvedri.

Ubogi prevarani goljufl

Toda ženske! Skoro da mi jih ni mogoče opisati!

Temperančne društvenice lepe in — kako naj se izrazim? — no, pravilne vnanjosti sploh še nisem videl. Neoženjene pobožne duše so vse prav grde in kakor »vžigalice sv. Cirila in Metoda« tanke, dočim so oženjene »protialkoholke« brez izjeme dobro rejene.

Kaj neki mislijo, ko šetajo po brooklynskem mostu? Konstrukcija železnega mostu jim je deveta briga, newyorška panorama, otok Staten-Island in parobrodni promet pod njimi jih tudi ne zanima. One gledajo le na mimoidoče ljudi, če ti vidijo njih pisane »badges«, a rejena predsednica, katere prsi so pokrite z mnogimi svečinjami za »zasluge«, skoro neprestano zre na svoja odlikovanja, tako da niti ne zapazi posmehev in smehu mimoidočih vsakdanjih potnikov!

Večkrat pa je na mostu izredno življenje. Danes je židovski praznik miru in sprave, in človek mora misliti, da so se na mostu sestali vsi revni židovi cele države.

Židovske krasotice v modernih živobarvnih klobukih, ki nikakor ne pristojajo starim oblekam, iščejo mladeničev izraelskih, katerih suknje so bile še včeraj v zastavnicah na Bowery. Klopi so prenapolnjene. Ženske v svilenih pelerinah, moški v najboljših »šabesoblekah«, govoreč o »procentih«, starčki lepega obraza — mlado in staro, vse je ostavilo Mott Street, da po dolgem času zopet enkrat uživa sveži zrak.

Židov po njih vnanjosti ni ceniti. Oni stari mož v svetlorjavi suknji, ki govori z gospo v svileni obleki, »vredi« 70.000 dolarjev. Ona ženska v preprosti obleki, ki niti enega stavka ne zna pravilno izgovoriti, se obrne proti zahajajočemu solncu, otvori malo knjigo — tiskana je s hebrejskimi črkami — in hebrejski moli svojo večerno molitev.

Končno mi je omeniti še eden dan, ki se loči od drugih, naj-dolgočasnejši dan v Ameriki, in to je — nedelja!

Nedeljski gostje brooklynskega mostu so le zaničevani »Dago« ali Italijani, kateri v Zedinjenih državah nimajo niti toliko ugleda kakor Kitajci, polpijani »loafer« ali postopači in slični »second class people«. Le redkokdaj zaide kak tujec ob nedeljah na most; on prihaja iz mrtvega New-Yorka in odide v mrtvi Brooklyn. Žalostne, žalostne so ameriške nedelje!

Ob takih dnevih pohitimo newyorški in brooklynski Slovenci z mislimi v daljno domovino, kjer je nedelja v resnici nedelja; v duhu smo tedaj v srcu Slovenije, kjer vlada povsod nedeljsko veselje.

Krasni, ponosni brooklynski most, ti pravi čudež napredka, kako strašno si dolgočasen ob nedeljah!

Na veliko soboto.

Črtica. Spisal Milan Sanjar.

Sam ni vedel, kako je prišel do trnovske cerkve, kjer je prihajalo in odhajalo ljubljansko občinstvo, da si ogleda grob Gospodov. Vstopil je tudi on in se na strani stisnil v kot, kamor je le slabo sevala luč nestetih sveč, ki so jasno gorele v zagrneni cerkvi okoli mrtvega Spasitelja.

Gledal je na jarko razsvetljeni prostor, kjer so v tihi molitvi klečale stare ženice, postajali možje zamišljenih obrazov, in kjer se je prikazalo tedajpatedaj zorno obličje kake lepe ljubljanske deve. A vse to ga ni zanimalo dolgo. Misli so mu nehote uhajale v no-tranjost, ki se še ni umirila.

Nekdo je prihajal. Pesnik se je siloma vzdramil in stopil za korak proti vratom.

Tedaj pa se je prikazala od ondod vitka, mlada dama in stopila v jasni svit. Njene oči so se za hip srečale z njegovimi.

Prešeren je ostrmel.

Iz teh oči mu je zasijala ona iskra, po kateri je doslej viharno hrepenela njegova žarna duša, in ta iskra mu je padla v trepetajoče srce, da je vzkriknilo od radosti.

Deva je pokleknila dva, tri korake od njega, za njo starejša dama, njena spremljevalka. Molila je.

Zdelo se mu je, da prihaja zdaj ves jarki cerkveni svit od te nebeško lepe ženske. Njeni dolgi, temni lasje so bili na lahko zviti v debelo kito, katere konec se je v krasnem neredu razsiral daleč doli čez ozki pas. In njen obraz! . . .

Ni se ganila. Molila je svojega Boga; in tudi on je zdaj molil, a molil je — njo . . .

Zdaj je vstala in s sklonjeno glavo stopala mimo pesnika proti izhodu. Njena temno opravljena spremljevalka je šla neslišno za njo.

Hitel je za njima. Iz daljave ju je zasledoval in se radosten povrnil v svoje samotno stanovanje. Hotel je pisati.

Zdelo se mu je, da je zdaj našel rešitev one pomladanske simfonije, ki mu je davi zvenela v srcu.

A pesnikovo pero je ostalo nemo. Silna, dosedaj neznana duševna burja mu je davila vsako misel, vsako besedo.

Ostavljal je stanovanje, da olajša svoje srce pri zvestem prijatelju Langusu. Čez nekaj dni sta dognala, da je najdeni ideal pesnikov — Primčeva Julija.

Ko je Prešeren pozneje slišal, da se je Julija omožila, priklopela je z elementarno silo ona velika simfonija iz Trnovega na dan.

Razlila se mu je v nesmrtni — »sonetni venec«.

Pred Madono.

Saj ne umem srca ti, krasni bog!
Dojenčka sestre v rokah si držala,
na lice ga mehko poljubovala,
prav kakor lastni tvoj bi bil otrok.

Ljubav izražal je pogled globok,
ko mati si presrečna se smehljala,
iskal dojenček ti je prsa zala,
da vžil bi ženskih grudi sladki sok.

Zamaknjen zrl nebeško sem veselje
in lica tvojega izraz ljubeč,
in zvladale so me demonske želje.

Ko kraljem v Betlehemu plameneč
mi pred Madono duh zakoprnel je,
in glavo sklonil sem časteč, moleč.

V. S. Fedorov.

Gamalielov govor.

Poslušajte me, Izraelci, bratje moji,
ki v Sionu vas dnes je božja zbrala pot,
da z nami vred po starodavni šegi svoji
praznujete častite pashe slavni god! . . .

»Govôri jim!« — ukazal meni je Jehova,
ki v sanjah mi prikazal bil se je sinoč . . .
»Govôri jim!« — to želja sveta je njegova . . .
Od njega govor moj oblast ima in moč.

Kako naj govorim? Kako naj raztolmačim,
kar čuti mi sedaj navdihnjeno srcé?
Jec!jam. Pač bratom vam, oddaljenim, domačim,
preveč preprosto usta moja govoré.

Molčati pa ne smem. Brez straha in trepetá,
možje rojaki, stopil sem pred vas!
Na dan beseda mora tajno razodeta,
objaviti vam dolžen višji sem ukaz.

O sveta pasha naša! Praznik ti veseli!
Še veste, kaj pomenja pač ta stari god?
Še veste, kaj v Egiptu dedje so trpeli?
Še veste, kdo jim kazal v Kanaan je pot?

Kako je brat pomagal takrat složno bratu,
ko stiskal v sponah jih je Farao-trinog!
Kako so družno dvignili se v bran vsi hkratu,
ko poslal Mozesa vodnika jim je Bog!

A danes — kje ste Izraelci slavni, močni?
Ne! Judovskega naroda več ni, več ni!
Kjer narod bil poprej edini je, mogočni,
sovražne taborje pred sabo vidim tri . . .

Poslušajte me, vi očetje farizeji,
pismarji in pa višji svečeniki vi!
Poslušajte me, saduceji in esejí,
vi starejšine ljudstva in vodniki vi!

Vi farizeji — v prvem taborju stojite,
vi, ki popili božjo vso ste učenost,
vi, ki skrivnosti rajske vse so vam odkrite . . .
Mi grešniki smo — vi popolnost in svetost!

Vi v jarem svoj um ljudski ste vklenili,
in slave lačni ste in žejni ste časti . . .
Proroke križali ste že in jih morili,
rok vaših še drži se njih pravična kri . . .

In v drugem taborju ste bratje saduceji!
Svobodo, luč oznanja prapor beli vaš;
resnice služite veliki vi ideji,
preganjate hinavstvo, zmoto, laž.

In hrabro idealom svojim vi udani
bojujete se za visoki smoter svoj . . .
A ljudstvo ne umeje vas, stoji ob strani,
in ravnodušno gleda vaš duševni boj . . .

In tabor vaš, eseji — tabor to je tretji.
Vi v dušo svojo ste zamaknjeni ljudje;
vi ne živite več na našem ničnem sveti,
zla, greha izogiblje vaše se srcé.

Odkritosrčni bratje ste in ste strpljivi,
in zoprni vam okrinkani je farizej;
in miroljubni, skromni ste in ste spravljeni,
in tuj vam vsak je bojeviti saducej . . .

In ostre švigajo puščice in strupéne
iz taborja pa v tabor večno semintja;
in vsaka v srce kako bratovsko zadene;
za borcem pada borec krvaveč na tla.

Ah, v črtu in sovraštvu ste okosteneli,
spor, zdražba in prepir so vaš vsakdanji kruh . . .
Kdaj stopite pred svet z velikimi vi deli?
In kje edinosti je, sloge dobri duh?

Ne potrebuje složnih več sinov nam domovina?
Ne potrebuje več vzajemnih naših rok?
Kaj čas izbrisal čisto vam je iz spomina,
kako za grehe nas že kaznoval je Bog?

Ne pomnite egiptovskega več trpljenja?
Pozabljen sužnosti je babilonske čas?
Ah, kaj vse to! Vse to ni niti blede tenja,
kar pride v dneh prihodnjih temnih še nad nas!

Ne vidite li vi opasnosti strašee,
ki tam izza gorâ nas gleda, nam preti?
Ne vidite korakajoče k nam nesreče!
Ne slišite, kaj onkraj se zidovja tam godi?

Jaz vidim jo pošast veliko, tisočoko . . .
Že bliža se Jeruzalemu črna tam . . .
In vidim — oboroženo že dviga roko,
da nam poruši Sion in naš sveti hram.

In vidim čile rimske legije neštete . . .
Obkolile so nas od vseh strani okrog . . .
In slišim, kak kričijo plena željne čete . . .
In slišim hrum in krik in slišim bojni rog.

In gledam klanje in sovražnih trum divjanje . . .
In konec je . . . In vse je padlo v sip in prah . . .
Po vsem telesu čutim hladno drgetanje,
in dušo mojo smrten že spreleta strah . . .

Nič, nič! Saj vse ni nič! . . Jaz tu stojim v puščavi . . .
Glas moj vpijoč zamrl je v njej. Odjeka ni . . .
Zaman sem klical vas. Ne blizu, ne v daljavi,
ki slušal bi me bil, nikjer človeka ni . . .

Pozabite, kar nori je govoril starec!
In mislite sami pri sebi si takó:
»Prevečkrat nagnil mož je danes spet kozarec —
pa mi razidite z lahkotnoj se vestjó!

A. Aškerc.

A. P. Čehov.

K njegovim črticam »Momenti«, pripisal¹⁾

Ivan Prijatelj.

Neapolju sem videl v »Museo Nazionale« bronzo, ki je vzbudila moje zanimanje. V takozvanem »Salonu« je, pri desnem izhodu, izkopina iz Pompejev, grški original iz četrtega stoletja pred Kr.; njen umetnik je neznan. Predstavlja pa Herma, sedečega na skali. Božji sel počiva. Ta okolnost me je zanimala. Kdor je prepotoval s katalogi v roki italijanske muzeje in videl brezštevne Merkurje leteče in pritrjene na masivne podlage, ta bo izvestno postal par hipov pred to bronzo. — Hermes je božji poslanec, ki je neprestano na potu. Zato je samo ob sebi umevno, da ga predstavljajo hitečega na perutih skozi zrak. In takšen kip pogledaš ter greš dalje, ker je vse samo ob sebi umevno na njem. Sedeči Hermes pa me je presenetil, in kolikor dalje sem stal pred njim, toliko bolj mi je bilo jasno, da je v tej bronzi neka ideja, kateri na ljubo je mogel samo velik umetnik odstopiti od šablone.

Hermes sedi; ali kako sedi? Majhno se je spustil na skalo. Hermes počiva; ali kako počiva? Nobena mišica ni odnehala na njem. Noge je upognil, a tako, da človek misli: vsak hip bo poskočil in izginil z vetrom. Celo telo je koncentrirano v eno samo napeto linijo. Nobena kita ni popustila, ampak vse samo za trenotek mirujejo.

Tu ga vidite božjega sla! V resnici, to je brzotek, da mu ga ni para: sedel je, da bi se odpočil, a njegovo telo je še vedno v isti napetosti, istem spehu.

Tako ne počiva nihče drugi. To je Hermov počitek, počitek brzoteka. Ta počitek je samo trenotje, a ta kratka ped časa združuje v sebi in razločno kaže ves značaj božjega sla. Zdi se, kakor da bi bilo celo njegovo navadno življenje združeno v tem nenavadnem momentu — ki se redko primeri — kakor v kapljici, iz katere bleščeče odseva vse njegovo bistvo.

Take kratke in redke momente ustvarja Čehov.

Življenje mu je smešna, brezupna in brezizhodna puščoba, lena in brezsilna v svojem samozadovoljstvu. To je enakomerna služba

¹⁾ Momenti. Iz spisov A. P. Čehova. Prevedel Ivan Prijatelj. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1901.

telesu. Duša se sploh ne giblje več, žalosti ni, neizpolnljivih idealov ni. In tako se duša skrči, da je skoro več ni. — Pa pride včas človeček s čisto majhno — sicer korektno — dušo in gre mimo nas. V usodni uri gre. Kajti ravno visi na nebu majhen oblaček sanj in iluzije. In primeri se, da pelja človečka z malo, korektno dušo njegova pot tako, da ga za hip obsenči oblaček sanj, oblaček iluzije. In človečku z malo in korektno dušo je za trenotek sladko in grenko. Ognjev (»Verica«) ne ve, odkod je to prišlo in kam to vede. Nerazumljivo je, temno bolj nego vsi matematični problemi. Zato je mučno, a obenem je dobro, sladko, čudovito . . .

Toda: vsa ta lepa čuvstva, vse te lepe misli! To vendar ne pride in se ne izpolni! S takim vzklikom završi pošteni razum človečkov take praznične hipe, in potem se zopet vleče prejšnje življenje, kakor se je vleklo včeraj in se bo vleklo jutri. To je tragizem malenkostnega in smešnega.

Moment je bil, trenutje.

Pa bil je moment, ki nam je pokazal zaprtnjaka jasneje, reliefneje nego cel roman, ki bi ga bil opazoval pol življenja pri njegovih vsakdanjih opravkih.

Čehov ljubi popisovanje pokvek življenja v njih kričeči okornosti, neživljenskosti. To je nekaka romantična nerodnost. Čehovu služi za humor, a še pogostejše za ozadje, na katerem se potem bolj čuti in bolj uživa dihačjoča blaženost trenutja, njegovega momenta, ter se zvonkeje smeje hipen žarek, ki je šinil na nas, izvabljen od pisatelja iz nadzemskih krajev umetnosti.

Zlasti rad pripoveduje Čehov, kaj more človeku storiti moment. Napisal je na pr. sličico: »Spala bi!« Pestunja Varka je strašno zaspala. Že tako dolgo ni stisnila očesa! Otrok, ki ga ziblje, ji brani. Joka in joka, da ga že davi jok. Varka s težavo in silo odpira oči, vse se ji vrti in meglič pred njimi. Strašno ji je in hudo, da ji nekdo brani spati in živeti, da ji nekdo veže roke in noge. Kdo je to? Otrok. In zavrti se ji misel v glavi: ubiti otroka in potem spati, spati, spati . . . Smejé se krade k zibel. Nato se uleže na otroka. »Ko ga zaduši, se naglo uleže na pod, srce se ji smeje od veselja, da more zdaj spati, in čez minuto že spi kakor mrtva . . .«

Ob kakem drugem času bi ne naredila tega.

Usodni momenti so v življenju. In Čehov vedno na novo pripoveduje, kaj morejo prizadeti človeku taki momenti. »Na poti« ima naslov druga njegova slika. Dvoje ljudi se snide v njej v samotni gostilni, kjer se je ustavila pošta na noč. To je Liharjev,

ruski skitalec, ki je fanatično gorel in deloval že za vsa mogoča naziranja, in Ilovajska, mladenka, ki potuje na božične praznike domov. Doma ima očeta in brata, ki gospodarita sama na samotnem posestvu. V veliki sobi za tujce pričakujeta jutra. Razvije se med njima pogovor. Liharjev pripoveduje mladi ženski zgodovino svojih fanatičnih ver: kako je veroval v znanost, potem v nihilizem, demokratizem, komunizem in naposled v neprotivljenje zlu. A on ni veroval »kakor nemški doktor filozofije«, ampak za vsako vero je »živel ves, vsaka mu je trgala srce na kosce«. Za svoje vere je žrtvoval vse: »bil sem bogat, sedaj imam 42 let, starost je pred nosom, a jaz sem brez strehe kakor pes, ki je ostal po noči zunaj dvorišča«, pravi sam o sebi. Ta človek je bil nesreča za vse, kdor ga je ljubil. Svojo ženo je pogubil, ženo, ki mu je bila vdana kakor sužnja. »Povem vam, gospodična, da je ženska vedno bila in vedno bo sužnja moškega,« je rekel in udaril s pestjo po mizi. »Ona je nežen, mehak vosek, iz katerega je moški delal vselej, kar je hotel... Najponosnejše, najsamozavestnejše ženske, če se mi jih je posrečilo navdušiti za svojo vero, šle so za menoj brez pomisleka in delale, kar sem hotel! Iz nune sem napravil nihilistko, ki je kmalu potem, kakor sem slišal, streljala na žandarja. Moja žena me ni zapustila pri mojih pustolovščinah ni za minuto, menjala je svojo vero vselej, kadar sem menjal jaz svojo ekstazo.«

»Blago, vzvišeno suženjstvo!« vzklikne Liharjev in začne navdušeno popisovati to »zvestobo do groba«, to »poezijo srca«, ta »ženski zmisel življenja«. Bliža se jutro in čas odhoda.

Zdani se. Ilovajska seda na sani. Še enkrat se ozre po Liharjevu, kakor da bi mu hotela nekaj povedati. On priteče k sanem, a ona mu ne reče ni besedice. Ali pogleda ga tako, da se mu zazdi, da bi mu bilo treba napraviti samo še par dobrih potez, in deklica bi mu odpustila vse nezgode, starost in nesrečo in šla bi za njim, kamor bi hotel.

V takih trenutkih popisuje Čehov ljudi, ko popadajo s človeka vsi oziri liki luskine in si stoje samo duše nasproti. Nenavadni, redki so taki trenotki, a človeka osvetlijo kakor ogledalo, in sam se razločno vidi v njih. Človeka kažejo pri poskušnji: ako ga še ni vsakdanjost izpačila, je v stanu pogledati globoko v stvar. »Bogoslovec« (str. 110.) vidi ob takem trenutku verigo, ki veže davne čase s sedanjimi, vidi njen začetek in konec.

Po večini je življenje našemu pisatelju temno, mračno — megla. In ko čitamo Čehova, se vleče ves čas pred našimi očmi ta ne-

skončna megla. Samo včasih se pomoli iz nje razločno človeška postava . . . včasih cela skupina ljudi . . . Približujejo se nam osebe, ki jih je nekaj vznemirilo, spravilo iz enoličnega tira, prihajajo in gledajo, kakor da bi nam hoteli nekaj povedati. V teh hipih čutimo, kako dela veliki ruski umetnik momenta, kako mu gre čopič, kako se mu razkošno ulegajo barve . . . vse se giblje, vse živi, vse diha pred nami. Pa preteče minuta, in osebe se začno počasi oddaljevati v ozadje, izginjajoč v megli, ki se zopet vleče mimo nas. In zopet ima umetnik na paleti samo sivo barvo. Moment je pri kraju . . . A še po preteku momenta zna spraviti Čehov par močnih učinkov do veljave: začuje se na pr. poslednji korak iz pravega življenja v morje vsakdanjosti in kot končna poënta: klic iz daljnega kraja.

»Zbogom, moj zaklad!« zakliče stari profesor na koncu »Dolgočasne povesti« za odhajajočo igralko, svojo rejenko Katjo, katero je skrivaj ljubil. Tako vzklikne za njo, in mi vemo, da gre nato tiho umirat. Čehov molči, in povest je končana.

Čehov ima čisto svojo maniro pripovedovanja. Popisuje stvari, kakršne so, opozarja od časa do časa na nekatere tone, podčrtava sedaj to, potem ono potezo in nas nepričakovano preseneča z vedno novimi, fino opazovanimi niansami. To je njegovo vnanje pripovedovanje. A za tem je neka folija, ki ni izražena, ki se ne vidi, ampak čuti za besedami . . . Ko čitaš, raste, se dviga, širi . . . in ko si pri koncu, te objame z zmagujočo silo.

Črtice Čehove so kratke, in kratki so njegovi momenti, a so momenti duše. Duša pa je vseobjemajoča, neskončna, večna. In zato je vtisnjen tudi tem kratkim momentom pečat večnosti.

*

Čehov se je porodil leta 1860. v Taganrogu ob Azovskem morju. Gimnazijo je obiskoval v domačem mestu, univerzo (medicinsko fakulteto) v Moskvi. Že kot vseučiliščnik je mnogo pisateljaval in preživil s tem sebe in svoja dva brata. Par let je bil v uredništvu humorističnega lista »Budilnik«, obenem je pisal v druge satirično-humoristične liste (»Strekozo«, »Oskolke« . . .). V tedanji revščini si je nakopal prsno bolezen, katera ga še sedaj muči. V osemdesetih letih ga je pridobil Suvorin za svoje »Novoje Vremja«. Tu so izšle kot podlistki njegove slike, katere je zbral 1887. v zbirkah: »Humoristične povesti«, »Pestre povesti«, »V somraku« . . . Pozneje je izdal skoro vsako drugo leto kakšno novo zbirko. Predlanskim je začel izdajati Marks v Peterburgu njegove »zbrane spise«, katerih

je izšlo dozdam sedem zvezkov. Zadnje njegovo delo je drama »Tri sestre«, ki se je predstavljala z uspehom konec februarja.

Ob priliki Puškinskega jubileja je bil izvoljen častnim členom peterburške akademije. Bolehni pisatelj biva zavoljo milejšega podnebja večidel v Jalti na Krimu. Kakor človeka Čehova vsi njegovi znanci soglasno hvalijo, češ, da je jako mehke in dobre duše in zelo priljuden.

Dama s psičkom.

Povest. Spisal Anton Čehov.

I.

ovorili so, da se je pojavila na nabrežju nova oseba: dama s psičkom. Dmitrij Dmitrič Gurov, ki je bil v Jalti že dva tedna in se je bil v njej že udomačil, se je tudi začel zanimati za nove goste. Sedeč v paviljonu pri Vernetu, je videl, kako je šla po nabrežju mlada dama, blondinka srednje rasti, s čepico na glavi. Za njo je tekel bel špic.

In potem jo je srečaval v mestnem vrtu in na tratini po nekolikokrat na dan. Šetala se je sama, vedno v isti čepici, z belim špicem. Nihče ni vedel, kdo je, in rekli so ji enostavno: dama s psičkom.

»Če je tu brez moža in brez znancev,« je mislil Gurov, »potem bi se izplačalo seznaniti se ž njo.«

Prekoračil še ni bil štiridesetih let, a imel je že hčer pri dvanajstih letih in dva sina gimnazijca. Oženil se je bil zgodaj, še ko je bil v drugem letu vseučilišča, in zdaj je bila videti žena njegova še enkrat starejša od njega. To je bila visoka ženska, s temnimi obrvmi, odločna, resna in solidna in, kakor se je sama imenovala, misleča. Mnogo je brala, pisala ni v svojih pisemih črke ъ, in klicala je moža Dimitrij, a ne Dmitrij. A on jo je imel na skrivnem za omejeno, tesnosrčno in nefino; bal se je je in ni rad bival doma. Varati jo je bil začel že davno in varal jo je pogosto, in najbrž zato se je izražal o ženskah skoraj vedno slabo. Kadar so v njegovi navzočnosti govorili o njih, imenoval jih je: »Nižja rasa!«

Zdelo se mu je, da ga je bridka izkušnja dovolj naučila, da jih imenuje, kakor se mu ljubi. A vendar bi ne bil mogel brez te »nižje rase« preživeti niti dveh dni. V moški družbi mu je bilo

dolgočasno in pusto, z moškimi je bil nezgovoren, hladen. Kadar pa je bil med ženskami, čutil se je svobodnega in je vedno vedel, kaj gre dovoriti ž njimi in kako se vesti. Celó molčati ž njimi mu je bilo lahko. V njegovi vnanjosti, v značaju in v vsej njegovi naravi je bilo nekaj privlačnega, neulovljivega, kar mu je naklanjalo ženska srca in jih mamilo. On je vedel za to, in tudi njega samega je vlekla neka moč k njim.

Večkratna izkušnja, v resnici, bridka izkušnja ga je bila že davno izučila, da vsako zблиžanje, ki dela v začetku življenje tako prijetno raznolično in se zdi človeku mil in lahek prigodljaj, pri rednih ljudeh, zlasti moskvičih, nepodjetnih in neodločnih, nepremisljivo naraste v celo zadačo, črez mero komplicirano, in položaj postane navsezadnje skrajno nadležen. Toda vselej, kadar se je sešel z novo interesantno žensko, mu je ta izkušnja izginila iz spomina, in hotelo se mu je živeti, in vse se mu je zdelo tako preprosto in zabavno.

Tako je nekega večera obedoval na vrtu; kar je zagledal damo v čepici, ki je počasi prihajala in se usedla k sosednji mizi. Njen izraz, hoja, obleka in frizura mu je govorila, da je iz višjih krogov in omožena, da je v Jalti prvič in sama ter da se dolgočasi . . . V povestih o nečistosti provincialnih npravov je mnogo neresnice. On jih je preziral in vedel, da si take povesti izmišljajo ljudje, ki bi sami z veseljem grešili, če bi znali, a ko je dama sedla za sosednjo mizo, tri korake od njega, so mu prišle na misel te povesti o lahkih zmagah, o izletih v hribe, in zapeljiva misel o hitri mimoletni zvezi, o romanu z neznano žensko, kateri še zdaj imena ne ve, ga je mahoma obladala.

Prijazno je poklical k sebi špica, in ko je pritekel, ga je podražil s prsti. Špic je zarenčal. Gurov ga je iznova podražil.

Dama se je ozrla nanj in takoj povescila oči.

»Saj ne grize,« je rekla in zardela.

»Ali mu smem dati kost?« In ko je potrdila z glavo, jo je vljudno vprašal:

»Oprostite, ste že dolgo v Jalti?«

»Pet dni.«

»A jaz bom kmalu že dva tedna tukaj.«

Pomolčala sta za hip.

»Čas naglo beži, a tu je tako dolgočasno!« je rekla; pri tem ni gledala vanj.

»To je samo navada, da se tako govori. Ljudje so doma iz kakšnega Béleva ali iz Žizdre — in jim ni dolgčas. A pridejo sem: »Ah, dolgočasno! ah, kakšen prah!« Človek bi mislil, da so prišli iz Granade.«

Ona se je zasmejala. Potem sta dalje tiho jedla in molčala kakor neznanca. A po obedu sta skupaj odšla — in pričel se je šaljev, prost razgovor ljudi svobodnih, zadovoljnih, katerim je vseeno, naj gredo tja ali sem, naj govore o tem ali onem . . . Izprehajala sta se in se pogovarjala, kako čudno je osvetljeno morje; voda je bila modrikaste barve, tako mehke in tople, in svetel trak meseca se je zibal po njej. Pogovarjala sta se, kako soparno je po vročem dnevu. Gurov je povedal, da je moskvič, po izobrazbi filolog, a da služi v banki; pripravljaj se je nekdaj za dvornega opernega pevc, pa je popustil učenje in ima v Moskvi dve hiši . . . A od nje je zvedel, da je zrasla v Peterburgu, pa da se je omožila v S., kjer živi že dve leti, da ostane v Jalti še mesec dni in da pride morebiti za njo soprog, ki bi se tudi rad malo oddahnil . . . Mogla ni na noben način natančno povedati, kje služi njen mož, ali pri gubernski vladi ali pri gubernski deželni upravi, in to ji je bilo sami smešno. Končno je še zvedel, da se imenuje Ana Sergejevna.

Potem je v svoji sobi mislil na njo, na to, da se jutri zagotovo zopet snideta. Tega je bil vesel. Ko se je spravljal spat, mu je prišlo na misel, da je bila ona še nedavno inštitutka, šolarica, tako kakor na primer zdaj njegova hči, spomnil se je, koliko plahosti, nerodnosti je bilo še v njenem smehu in v razgovoru z neznancem — najbrž je bila prvič v svojem življenju sama in v takem položaju, ko se ozira za njo, ko se hodi za njo, ko se govori ž njo z enim samim skrivnim namenom, na katerega ona niti misliti ne more. Spomnil se je njenega tankega, drobnega vratu in njenih lepih, sivih oči.

»Vendar je nekaj usmiljenja vrednega na njej,« si je rekel v mislih. Potem je zaspal.

II.

Minil je teden, kar se je bil seznanil ž njo. Bil je prazničen dan. V sobah je bilo zaduhlo, a po ulicah je vihra nosila prah in vzdigovala klobuke. Ves dan je mučila ljudi žeja, in Gurov je pogosto prihajal v paviljon in prinašal Ani Sergejevni zdaj vode s sirupom, zdaj sladoleda. Ni se bilo kam deti.

Zvečer, ko se je malo poleglo, sta šla na molo gledat, kako prihaja parobrod. V pristanišču je bilo mnogo šetalcev; prišli so bili nekoga sprejemati, v rokah so držali bukete. Zanimanje sta vzbujali dve osebi jaltenskega občinstva: postarni dami sta bili oblečeni kakor mladi, in bilo je mnogo generalov.

Ker je bilo morje nemirno, je imel parobrod zamudo. S težavo so ga spravili k molu; ko je pristal, je bilo že solnce zašlo. Ana Sergejevna je gledala z lornjeto parobrod in potnike, kakor da bi iskala med njimi znancev, in kadar se je obrnila h Gurovu, so se ji oči bleščale. Mnogo je govorila, a njena vprašanja so bila brez zveze. Precej je pozabljala, kaj je prej vprašala; naposled je v gneči izgubila lornjeto.

Pisana množica se je bila razšla. Ljudi že ni bilo videti, veter se je bil čisto polegel, a Gurov in Ana Sergejevna sta stala, kakor da bi pričakovala, ali ne pride nihče več s parobroda. Ana Sergejevna je molčala in vonjala cvetove; na Gurova ni gledala.

»Pod večer se je vreme obrnilo na boljše,« je rekel on. »Kam pojdeva sedaj? Ali bi se kam peljala?«

Ona ni odgovorila ničesar.

Tedaj jo je on pazljivo pogledal, jo naenkrat objel in poljubil na ustnice, in občutil je vonj in svežost cvetlic. Takoj nato je boječe pogledal okrog sebe: ali ga morebiti ni videl kdo?

»Pojdiva k vam . . .« je dejal tiho.

In naglo sta odšla.

V njeni sobi je bilo soparno; dišalo je po parfumih, ki jih je bila kupila v japonskem skladišču. Ko je sedaj Gurov gledal na njo, je mislil sam pri sebi: s kom se človek vse ne snide v življenju! Iz prejšnjih časov mu je bil ostal spomin o brezskrbnih, dobrodušnih ženskah, ki so se veselile ljubezni, ki so mu bile hvaležne za srečo, četudi jako kratko; in o takih — kakor na primer njegova žena — ki so ljubile brez iskrenosti, z nepotrebnimi razgovori, manirno, s histerijo, s takim izrazom, kakor da bi to ne bila ljubezen, ne strast, ampak nekaj bolj važnega; in o dveh-treh takih, jako lepih in hladnih, katerim se je naenkrat pojavljal na obrazu ropažljen izraz, napeta želja, vzeti, izmekniti življenju več, nego samo daje; in te niso bile več v prvih letih mladosti, bile so nepreudarne, oblastne in redkokdaj umne, in kadar je Gurov ohladel do njih, je njih lepota vzbujala v njem sovraštvo, in čipke njih spodnjih oblek so se mu zdele podobne luskinam . . .

A tu vedno ista plahost, neokretnost neizkušene mladosti, čustvo zadrege; in bil je vtisk zmočenosti, kakor da bi bil kdo nepričakovano potrkal na vrata . . . Ana Sergejevna, ta »dama s psičkom«, je gledala na to, kar se je bilo zgodilo, čisto po svoje, kakor na svoj padec, — to se je čutilo, in v sobi je bilo čudno in nerodno. Povesile so se ji in povenile poteze na obrazu, in po sencih so ji otožno viseli dolgi lasje. Postala je resna in zamislila se je v pobiti pozi kakor grešnica na starinski podobi.

»To ni bilo lepo,« je rekla. »Vi me prvi sedaj več ne spoštujete.«

Na mizi je bila melona. Gurov si je je odrezal kosček. In minilo je vsaj pol ure v molčanju.

Ana Sergejevna je bila poželjivo lepa, iz nje je dihala čistost poštene, naivne ženske, ki je malo živela. Samotna sveča, ki je gorela na mizi, je skromno obsevala njen obraz, a bilo je razločno videti, da ji je hudo pri srcu.

»Kako bi vas ne mogel več spoštovati?« je vprašal Gurov. »Ti sama ne veš, kaj si rekla.«

»Bog mi bo odpustil!« je dejala ona, in oči so se ji napolnile s solzami. »Saj se to ne ponovi več, prisegam, da ne.«

»Menda se vendar ne opravičuješ?«

»Vi me morate poslušati, jaz vam povem, kako je to prišlo.«

»Meni ni treba ničesar vedeti, prav ničesar!«

»Dovolite mi, da vam povem, prosim vas, pri srcu mi bo laže . . .«

»Pozneje, draga!« je rekel on in ji popravljaj lase. »Kaj bi delala tako resen, pameten obraz? To je, oprosti mi, celo malo brez-pametno, ker ne odgovarja položaju.«

»Ne, vi me morate poslušati. Prosim vas. Povedala sem vam že, da sem se omožila in šla z možem v S. Saj tudi drugi žive v provinciji, zakaj bi pa jaz ne? A meni je postal S. zoprno že po prvem tednu. Pogledam skozi okna, in pred očmi se vzdiguje siv plot, dolg, siv plot — oh, moj Bog! Hodila sem ob devetih spat, in moja edina zanimivost je bila, da bo ob treh popoldne obed, in ob devetih pojdem zopet — spat! Moj mož je morebiti spoštovanja vreden, dober človek, toda on je lakaj! Meni ni znano, kaj tam dela, kako službo ima, jaz vem samo to, da je lakaj. Ko sem ga vzela, sem imela dvajset let; radovednost me je mučila, hrepenela sem po nečem boljšem, saj bo vendar — sem govorila sama sebi — novo življenje. Hotela sem živeti! Živeti in živeti . . . Radovednost me je

pekla . . . vi tega ne razumete, a zaklinjam se vam pri živem Bogu, jaz se nisem mogla več vladati, z menoj se je nekaj godilo, udržati me ni bilo mogoče, rekla sem možu, da sem bolna, in se odpeljala sem . . . In tu sem brez prestanka hodila kakor v omotici, kakor brez uma . . . in tako sem postala sedaj ničvredna, umazana ženska, katero sme vsakdo prezirati.«

Gurovu je bilo že dolgčas poslušati. Njega je dražil naivni ton, to kesanje, tako nepričakovano in neumestno, da bi bilo človeku prišlo na misel, da se šali ali da igra ulogo, če bi ne bilo solz v njenih očeh.

»Jaz ne razumem,« je rekel tiho, »kaj hočeš.«

Ona je skrila obraz na njegove prsi in se privila k njemu.

»Jaz čutim, da ste vi dober, blag človek,« je govorila.

»Ne poznam vas dosti, a ne vem, kako da se mi zdite tako dober, pošten, pameten; vi niste tak kakor vsi, in vi me razumete. Verjemite, verjemite mi, prosim vas . . . Jaz ljubim pošteno, čisto življenje, a greh mi je ostuden. — Jaz sama ne vem, kaj delam. Preprosti ljudje pravijo: hudobec me je zmotil. Tudi jaz rečem zdaj lahko o sebi, da me je zmotil hudobec.«

»Dovolj, dovolj . . .« je mrmral on.

Zrl ji je v zastrašene, preplašene oči, poljuboval jo in ji govoril tiho in laskavo. Polagoma se je nekoliko pomirila, in veselost se je vrnila k njej; začela sta se oba smijati. Potem sta se odpravila z doma.

Na nabrežju ni bilo žive duše, mesto s svojimi cipresami je bilo kakor mrtvo, a morje je še šumelo in se zaganjalo ob bregeve. Samotna barka se je metala po valovih, in svetiljka se je dremavo svetlikala na njej.

Našla sta izvožčka in se odpeljala v Oreando.

»Jaz sem takoj v veži spoznal tvoj priimek: na deski stoji »von Diederitz«, je rekel Gurov. »Tvoj mož je Nemec?«

»Ne, ampak njegov ded je bil menda Nemec, on pa je pravoslaven.«

V Oreandi sta sedela na klopi, nedaleč od cerkve, gledala na morje in molčala. Jalto je bilo komaj videti skozi jutrnjo meglo, po vrhovih gorskih so nepremično stali beli oblaki. Listje se ni gibalo po drevju, peli so črički, in enolični, gluhi šum morja, ki je prihajal od zdolaj, je govoril o pokoju, o večnem spanju, ki nas čaka . . . Tako je šumelo tam doli, ko še ni bilo tu ni Jalte, ni Oreande, sedaj šumi in bo šumelo prav tako ravnodušno in gluho, ko nas ne

bo. In v tej stanovitnosti, v popolni ravnodušnosti do življenja in smrti vsakega izmed nas leži morebiti poroštvo naše večne rešitve, neprestanega gibanja življenja na zemlji, neprestane popolnosti. Sedeč poleg mlade ženske, ki je bila v jutrnjem svitu videti tako lepa, umirjen in očaran pri prizoru te pravljичne okolice — morja, gor, oblakov, širokega neba, je mislil Gurov na to, kako je v resnici, ako človek premisli, na svetu vse lepo, vse razen tega, kar sami mislimo in delamo, kadar pozabljamo na svoje človeško dostojanstvo.

Mimo je prišel nekdo, — menda stražnik — pogledal ju in šel dalje. Tudi ta podrobnost se mu je zdela tako skrivnostna in lepa. Videlo se je, kako je prišel parobrod iz Feodosije, obsevan od jutrnje zarje, brez luči na krovu.

»Po travi je rosa,« je pretrgala Ana Sergejevna molk.

»Da. Čas je, da se vrneva domov!«

Vrnila sta se v mesto.

Potem sta se srečavala vsak dan opoldne na nabrežju, skupaj zajtrkovala, kosila, šetala in se navduševala ob morju. Pritoževala se je, da slabo spi, in da ji nemirno bije srce, stavila nanj vedno ista vprašanja, vznemirjena zdaj iz ljubosumnosti, zdaj iz strahu, da jo on prenizko ceni. In zgodilo se pogosto na tratini ali v vrtu, ko ni bilo nikogar blizu, da jo je naenkrat pritisnil k sebi in jo strastno poljubil. Popolna brezdelica, ti poljubi sredi belega dne, z oziranjem in strahom, da bi kdo ne videl, vročina, vonj od morja in neprestano prihajanje in odhajanje prazničnih, nališpanih, sitih ljudi ga je kar prerodilo. Govoril je Ani Sergejevni, kako je lepa, kako očarljiva, bil je nestrpno strasten, ni se oddaljeval od nje ni za korak, a ona se je pogosto zamišljala in ga večkrat prosila, naj pove odkritosrčno, da je ne spoštuje, da je ne ljubi, ampak vidi v njej samo ogavno žensko. Skoraj vsak večer sta se vozila pozneje kam za mesto, v Oreando ali k slapu; in izprehodi so bili lepi, vtiski vsakokrat krasni, veličastni. Gurov se je naslajal, dasi je čutil, da mu ti izprehodi niso ni v peto ni v šesto, da so mu čisto nepotrebni, zato ker njegovo življenje ni bilo ni krasno ni veličastno in ni bilo tudi želje, da bi postalo kdaj tako.

Čakala sta, da pride mož. A prišlo je pismo od njega, v katerem je pisal, da ga bole oči, in prosil ženo, naj se prejkoprej povrne domov. Ana Sergejevna je pričela hiteti.

»To je dobro, da odhajam,« je rekla Gurovu. »Usoda. Še malo in zaljubila bi se v vas resno. Vi ste tako dober, tako mil, čudovit, redek človek, v vas se je tako lahko zaljubiti! Toda čemu bi mi

bila ljubezen? Uničila bi moje življenje. Ljubiti vas na skrivnem, prikrivati to vsemu svetu — ali ni to strašno?»

Odpeljala se je s konji, in Gurov jo je spremil. Peljala sta se cel dan. Ko se je usedala v vagon kurirskega vlaka in je bilo dano že drugo znamenje za odhod, je dejala:

»Dajte, da vas še enkrat pogledam . . . Da vas vidim še enkrat. Da, tako!«

Ona ni jokala, a bila je žalostna, kakor da bi bila bolna, in v obraz je trepetala.

»Mislila bom na vas . . . spominjala se,« je govorila. »Zbogom, srečno! Ne zamerite mi česa. Poslavljava se za vedno, za vedno, ker ni treba, da bi se še kdaj videla. Torej, zbogom!«

Vlak je naglo odšel, luči na zadnjem vagonu so skoraj izginile, in čez minuto ni bilo čuti tudi šuma več. Kakor da bi se bilo vse nalašč dogovorilo, da prej pretrga to kratko izpozabljenje, to brezumje. Stojec pred postajo in zroč v temno daljo, je poslušal Gurov petje čričkov in brnenje telegrafskih žic s takim čuvstvom, kakor da bi se bil pravkar prebudil. In mislil je o tem, da je bil v njegovem življenju vendar še en dogodek, in da se je tudi ta že končal, in ostal je zdaj samo še spomin . . . Bil je ginjen, otožen in občutil je lahek kes, da ta mlada ženska, katere ne bo nikoli več videl, ni bila ž njim srečna; on je bil prijazen ž njo in prisrčen, a vendar v vsem njegovem vedenju, v njegovem tonu in ljubkanju je bilo čutiti nekak posmeh, grob ponos srečnega moškega, ki je vrhutega skoraj še enkrat starji. Ves čas ga je imenovala dobrega, nenavadnega, vzvišenega; očitvidno se ji ni zdel takšen, kakršen je bil v resnici. Torej jo je nehote varal, in bilo mu je neprijetno sedaj.

Tu na postaji je že dišalo po jeseni. Pihal je mrzel veter.

»Čas je tudi meni na sever,« se je spomnil Gurov, odhajaje s postaje. »Čas je!«

III.

Doma v Moskvi je bilo že vse zimsko. V sobah so kurili, in jutraj, ko so se otroci odpravljali v gimnazijo in pili čaj, je bilo temno, in hišna je prižigala luč. Začenjal se je mráz. Ko prične padati prvi sneg, prvi dan vožnje na saneh je prijetno videti belo zemljo in bele strehe, diše se mehko, lahko, in v tem času se obude v spominu mlada leta. Stare lipe in breze, bele od ivja, kažejo dobrodušno lice, bliže so srcu nego ciprese in palme, in v njih bližini se že noče človeku misliti na gore in morje.

Gurov je bil moskvič. V Moskvo se je vrnil lepega, mrzlega dne, in ko se je oblekel v kožuh in v tople rokavice ter se izprehodil po Petrovki in ko je v soboto zvečer zaslišal zvonjenje zvonov — izgubil je zanj njegov nedavni izlet in izgubila so mesta, v katerih je bil, svojo privlačno lepoto. Zabavljaj je čez Krim, Jalto, Tatarje, ženske in zatrjeval, da je v Švici prijetnejše. Polagoma je prišel zopet v moskovsko življenje in začel se je zopet prepirati z najemniki stanovanj, s hišniki in policaji. S poželjivostjo je prebiral po tri časopise na dan in govoril potem, da ne čita moskovskih časopisov iz principa. Vleklo ga je že v restavracije, klube, na zabavne večere in obletnice; lahko, brezskrbno občutje in čuvstvo osebne svobode sta izginili, in že mu je laskalo, da prihajajo k njemu znani advokatje in igralci, in da v doktorskem klubu karta s profesorjem. Že je mogel pojesti celo porcijo pečenke s kislimi kumarami, in ko bi Ana Sergejevna videla, kako je hodil iz restavracije zaripljen, mračen, nezadovoljen, bi morebiti spoznala, da ni v njem nič vzvišenega in nenavadnega . . .

Zdelo se mu je, da bo minil mesec, in tudi Ano Sergejevno bo zakrila megla, in samo še redko se mu bo sanjala z omamljivim smehljajem, kakor so se mu sanjale druge. A minil je poldrugi mesec, nastopila je trda zima, pa v spominu je bilo še vse jasno, kakor da bi se bil včeraj ločil z Ano Sergejevno. In spomini so se razvnemali vedno močnejše. Ako so se zaslišali v večerni tišini v njegov kabinet glasovi otrok, izdelujočih naloge, ako je slišal romanco, polifon iz restavracije, ali je zavijal v peči veter, naenkrat mu je vstajalo v spominu vse: ono, kar se je zgodilo na molu, zgodnje jutro z meglico po gorah, parobrod iz Feodosije in poljubi. Dolgo je hodil po sobici in se spominjal in nasmihal. In potem so spomini prehajali v sanje, in preteklost se je v domišljiji mešala z onim, kar bo. Ana Sergejevna se mu ni sanjala, ampak je hodila za njim povsod liki senca in mu sledila. Zatisnil je oči in videl jo je kakor živo. In zdela se mu je lepša, mlajša, nežnejša, nego je bila. In sam sebi se je zdel boljši, nego je bil takrat v Jalti. Zvečer ga je gledala iz omare za knjige, iz kamina, iz vogla; slišal je njeno dihanje, laskajoči šum njene obleke. Na ulici je spremljal ženske s svojim pogledom in iskal, ali ni katera podobna njej . . .

In mučila ga je že silna želja, da bi s kom delil svoje spomine. Toda doma ni mogel z nikomer govoriti o svoji ljubezni, a zunaj doma — ni imel nikogar. Tudi z najemniki ne in ne z uradniki v banki. In o čem bi govoril? Ali je mar ljubil takrat? Ali je bilo

kaj lepega, poetičnega, ali poučnega, ali vsaj zanimivega v njegovem razmerju do Ane Sergejevne? In če se je pričel splošen pogovor o ljubezni, o ženskah, je govoril on dolgo; prosil je, naj bi se kaj zapelo, in tudi sam je pel, a nikomur ni prišlo na misel, kaj to pomeni. Samo žena njegova je gibala s svojimi temnimi obrvmi in govorila:

»Tebi, Dimitrij, se prav nič ne poda igrati ulogo šeme.«

Ko se je neko noč vračal s svojim partnerjem, uradnikom iz doktorskega kluba, se ni mogel več zadrževati in je rekel:

»Ko bi vi vedeli, s kako krasno žensko sem se seznanil jaz v Jalti!«

»Kdaj?«

»Zadnjo jesen. Ne morem reči, da bi bila ravno Bog ve kako lepa, a napravila je name neizbrisljiv vtisk, da še do danes nisem prišel sam k sebi.«

Uradnik se je usedel v sani in se odpeljal. A zdajci se je obrnil in zaklical:

»Dmitrij Dmitrič!«

»Kaj?«

»A včeraj ste imeli prav: riba ni bila sveža!«

Te besede, same na sebi tako preproste, so vznemirile Gurova. Zdele so se mu tako poniževalne, nečiste . . . Kakšna surovost, kakšni ljudje! Kakšne brezmiselne reči, kako nezanimivi, ničevni ljudje! Besno kartanje, požerušstvo, pijanstvo, neprestani pogovori vedno o eni in isti stvari! Nepotrební posli in ti dolgočasni pogovori ubijajo najlepši del življenja, najboljše moči, in naposled ostane samo še neko kebasto, brezkrilo življenje, abotna blodnja, in niti ubežati ne moreš več, prav kakor da bi sedel v blaznici ali sredi arestantske tolpe!

Gurov ni spal celo noč; vznemirjen je bil. Drugi dan ga je bolela glava. Tudi naslednje noči je slabo spal, sedel na postelji in mislil, ali pa je hodil iz kota v kot. Otrok se je bil naveličal, banke se je bil naveličal. Ljubilo se mu ni nikamor iti in o ničemer govoriti. A v ušesih so mu odmevale besede:

»Riba ni bila sveža!«

V decembru se je o praznikih odpravil na pot in dejal ženi, da gre v Peterburg priporočat nekega mladega človeka — in šel je v S. Zakaj? Tega sam ni vedel. Želel je videti Ano Sergejevno in izpregovoriti ž njo par besed na samem, ako bi bilo mogoče.

Prišel je zjutraj v S. in najel v gostilni najlepšo sobo, v kateri je bil ves pod prevlečen s sivim vojaškim suknom in je bila na

mizi črnilnica, siva od prahu, s kipcem jezdeca, ki je vihtel v roki klobuk; glava mu je bila odbita. Vrtar mu je dal potrebna pojasnila: von Diederitz stanuje v Starolončarski ulici, v lastni hiši. To ni daleč od gostilne. Živi dobro, bogato, ima svoje konje, in vse ga pozna v mestu. Vrtar je izgovarjal ime »Drydyric«.

Gurov je odšel počasi v Starolončarsko in poiskal hišo. V resnici, kakor nalašč se je vlekel nasproti hiše plot, siv, dolg, s koli.

»Ni čuda, pred tem plotom moraš bežati,« je mislil Gurov, ozirajoč se po oknih.

Mislil je na to, da danes ni uraden dan, in da je mož najbrž doma. A tudi sicer bi bilo netaktno, hoditi v hišo in motiti. Ako pa bi poslal listek, je mogoče, da bi prišel v roke možu, in vse bi bi bilo pokvarjeno. Najboljše je, da se zaneše na slučaj. In začel je brez prestanka hoditi po ulici in ob plotu, pričakujoč slučaja. Videl je, kako je vstopil pri vratih berač, in slišal, kako so padli po njem psi; potem je čez nekaj minut zaslišal klavir, in čuli so se glasovi slabi in nejasni. Gotovo je igrala Ana Sergejevna. Velika vrata so se zdajci odprla, in prikazala se je neka starka. Za njo je tekel znani beli špic. Gurov je hotel poklicati psa, a hkratu mu je pričelo nemirno biti srce, in od vznemirjenja se ni mogel spomniti, kako kličejo psa.

Hodil je in vedno bolj sovražil sivi plot. Mislil je že, da je Ana Sergejevna pozabila nanj in se zanima morebiti že za druge. In to bi bilo čisto naravno v položaju mlade ženske, katera je prisiljena gledati od jutra do večera ta prokleti plot. Vrnil se je v gostilno v svojo sobo in dolgo sedel na divanu, ne vede, kaj bi počel. Potem je odkosil, in po kosilu je dolgo spal.

»Kako je vse to neumno in vznemirjajoče,« je mislil, ko se je prebudil, zroč v temna okna; bil je že večer. »Bog ve, čemu sem se naspal. Kaj bom pa po noči delal?«

Sedel je na postelji, pregrnjeni z ceneno, sivo odejo kakor v bolnici, in se dražil z nevoljo:

»Vidiš, to je tvoja dama s psičkom... To je tvoj dogodek... Zdaj pa le sedi tukaj, če hočeš...«

Že jutraj na kolodvoru je vzbudil njegovo pozornost plakat z jako velikimi črkami: igrali so prvič »Gajžo«. Spomnil se je na to in se odpravil v gledališče.

»Najbrž, da prihaja tudi ona k premieram,« je mislil.

Gledališče je bilo polno. Kakor v vseh gubernskih teatrir, je bila tudi tu nad lestencem megla; glasen nemir je delala galerija.

V prvi vrsti so pred pričetkom stali mestni gizdalini z rokami na hrbtu; in v gubernatorjevi loži je sedela odspredaj gubernatorjeva hči z boo, a gubernator se je skromno skrival za zagrinjalcem, in videle so se samo njegove roke. Zavesa se je gibala, in orkester je dolgo intoniral. Ves čas, ko je občinstvo prihajalo in se usedalo, je Gurov poželjivo iskal z očmi.

Prišla je tudi Ana Sergejevna. Usedla se je v tretjo vrsto, in ko jo je Gurov zagledal, se mu je stisnilo srce, in občutil je jasno, da zdaj na vsem svetu ni zanj človeka, ki bi mu bil bližji, dražji in važnejši. Ta ženska, ki se je izgubljala v provincialni množici, ta mala ženska, z vulgarno lornjetko v roki, nič drugačna kakor vse druge, je polnila sedaj vse njegovo življenje, je bila njegovo gorje, njegova radost, njegova edina sreča, kakršno si je želel. In med glasovi slabega orkestra, cviljenjem slabih zasebniških gosli je mislil o tem, kako je lepa. Mislil je o svoji ljubezni in sanjal.

Obenem z Ano Sergejevno je vstopil in sedel poleg nje mlad človek s kratkimi zalisci, jako velik in upognjen; pri vsakem koraku je pokimaval z glavo, in videti je bilo, kakor da bi se ne-prestano klanjal. Očividno je bil to njen mož, katerega je ona takrat v Jalti pod navalom bridkega čuvstva imenovala lakaja. In v resnici je bilo v njegovi dolgi figuri, v zaliscih in v mali pleši nekaj lakajsko-skromnega. Smejal se je sladko, in v gumbnici se mu je lesketal neki učen znak, prav kakor lakajska številka.

Med prvo pavzo je šel mož kadit, ona je ostala na sedežu. Gurov, ki je tudi sedel v parterju, je pristopil k njej in ji rekel s tresočim glasom in nasilnim smehljajem:

»Dober večer!«

Pogledala ga je in obledela. Potem ga je še enkrat pogledala s strahom, kakor da ne bi verjela svojim očem, in krepko stisnila v roki pahljačo in lornjetko. Očividno se je bojevala sama s seboj, da bi ne padla v nezavest. Oba sta molčala. Ona je sedela, on je stal, prestrašen vsled njene vznemirjenosti, in ni si upal sesti k njej. V orkestru je nekdo poskušal gosli in flavto, postalo jima je zdajci strašno, in zdelo se je, kakor da bi ju iz vseh lož opazovali. Pri tisti priči je ona vstala in urno odšla proti izhodu. On — za njo. In oba sta hitela brez zmisla po hodnikih, po stopnicah, zdaj gori, zdaj doli, in prikazovali so se jima pred očmi neki ljudje v sodniških, učiteljskih in privatnih oblekah, in vsi so imeli znake na prsih. Prikazovale so se dame, garderoba, vlekel je mrzel veter, pri-

našajoč duh cigarnih ogorkov. In Gurov, kateremu je srce silno bilo, je mislil:

»Kako je to mučno, težko! Moj Bog! In čemu so ti ljudje, ta orkester! . . .«

Tisti hip se je domislil, kako je takrat na večer spremil Ano Sergejevno na postajo in mislil sam pri sebi, da je vse kočano in da se ne bosta videla nikoli več. Pa kako daleč je še bilo do konca!

Na ozkih, mračnih stopnicah, kjer je bilo napisano »vhod v amfiteater«, se je ustavila.

»Kako ste me prestrašili!« je rekla, težko dihajoč, še vedno bleda in preplašena. »Oh, kako ste me prestrašili! Jaz sem komaj živa. Zakaj ste prišli? Zakaj?«

»Dajte si dopovedati, Ana, dajte si dopovedati . . .« je dejal on pridušeno, hlastno. »Prosim vas, dajte si dopovedati . . .«

Ona ga je gledala s strahom, s prošnjo, z ljubeznijo, gledala ga je skrbno, kakor da bi si hotela globoče v spomin vtisniti njegov obraz.

»Kako jaz trpim!« je nadaljevala, ne poslušaje ga. »Jaz sem ves čas mislila samo na vas, živela samo od misli na vas. In hotela sem pozabiti, pozabil! Ah, zakaj, zakaj ste prišli?«

Vrhu stopnic sta stala na ravnem prostoru dva gimnazijca. Kadila sta in gledala navzdol, a Gurov se ni zmenil za nič na svetu: privil je k sebi Ano Sergejevno in jo začel poljubovati v obraz, lica, roke.

»Kaj delate, kaj delate!« je v strahu govorila ona in ga odzivala od sebe. »Ob pamet sva oba. Odpotujte še danes, odpotujte precej . . . Rotim vas pri vsem, kar vam je sveto, prosim vas . . . Nekdo gre!«

Prihajal je nekdo po stopnicah.

»Vi morate odpotovati . . .« je nadaljevala Ana Sergejevna polglasno. »Slišite, Dmitrij Dmitrič? Jaz pridem k vam v Moskvo. Bila nisem nikoli srečna, nesrečna sem zdaj in nikdar, nikdar ne bom srečna, nikdar! Ne pripravljajte mi še večjih bolečin! Rotim se vam, jaz pridem v Moskvo. A sedaj pojdite! Moj ljubi, dobri, dragi moj, ločiva se!«

Stisnila mu je roko in se spustila po stopnicah navzdol, neprestano se oziraje nanj, in z oči ji je bilo brati, da v resnici ni bila srečna. Gurov je malo postal, posluhnil, in ko je vse utihnilo, je poiskal svojo garderobo in zapustil gledališče.

IV.

In Ana Sergejevna je pričela hoditi k njemu v Moskvo. V dveh-treh mesecih je navadno po enkrat odpotovala iz S. in rekla možu, da se gre posvetovat s profesorjem zastran svoje ženske bolezni — in mož ji je veroval in ji ni veroval. V Moskvi je ostajala v »Slavjanskem Bazarju« in pošiljala takoj h Gurovu služabnika v rdeči kapi. Gurov je hodil k njej, in nihče v Moskvi ni vedel o tem.

Tako je šel nekega zimskega jutra zopet k njej (služabnik je bil že prejšnji večer pri njem, pa ga ni našel doma). Ž njim je šla njegova hči, katero je hotel mimogrede spremiti v gimnazijo. Metel je gost, moker sneg.

»Sedaj je tri stopinje gorkote, pa gre sneg,« je pravil Gurov hčeri. »Ta toplota leži namreč nizko nad zemljo, a v zgornjih plasteh atmosfere je čisto druga temperatura.«

»Papa, zakaj pa po zimi ne grmi?«

Pojasnil ji je tudi to. Govoril je in mislil o tem, da gre na rendez-vous, a za to živa duša ne ve in najbrž ne bo nikoli zvedela. Imel je dvojno življenje: eno javno, ki so ga videli in poznali vsi, kdor ga je hotel, življenje, polno pogojne resnice in pogojne prevare, čisto podobno življenju njegovih znancev in prijateljev, in drugo — ki je teklo tajno. In vsled neke čudne zveze razmer, morebiti čisto slučajne, se je vršilo vse, kar je bilo zanj važno, zanimivo, potrebno, v čemer je bil odkritosrčen in se ni varal samega sebe, vse, kar je sestavljalo zrno njegovega življenja, vse se je vršilo tajno. A vse, kar je sestavljalo njegovo laž, njegovo haljo, v katero se je zavijal, da bi skrnil resnico, kakor na primer njegova služba v banki, prepiri v klubu, njegova »nižja rasa«, obiskovanje veselic z ženo — vse to je bilo javno. In po sebi je sodil druge. Zato ni veroval temu, kar je videl, in prepričan je bil, da se vrši pod zagrinjalom tajnosti kakor pod zagrinjalom noči v vsakem človeku njegovo pravo, najzanimivejše življenje. Vsako osebno bitje sloni na tajnosti, in morebiti tudi zato kulturni človek tako skrbno zahteva, naj bi se spoštovala osebna tajnost.

Gurov je spremil hčer v gimnazijo in krenil v »Slavjanskij Bazar«. Spodaj je odložil suknjo, odšel navzgor in tiho potrkal na vrata. Ana Sergejevna, oblečena v njemu najpriljubljenejšo sivo obleko, utrujena od pota in pričakovanja, ga je čakala od sinoči; bila je bleda, gledala ga je in ni se smejala. In precej pri vstopu se mu je vrgla na prsi. Kakor da bi se ne bila videla dve leti, je bil njun poljub dolg, trajajoč.

»No, kako ti gre doma?« jo je vprašal. »Kaj novega?«

»Počakaj, takoj ti povem . . . Ne morem.«

Ona ni mogla govoriti, ker so jo polivale solze. Obrnila se je od njega in pritisnila robec na oči.

»Naj se izjoče, a med tem jaz malo posedim,« je mislil Gurov in se spustil v naslanjač.

Nato je pozvonil in ukazal prinesiti čaja. Tudi potem, ko je on pil čaj, je ona še vedno stala, obrnjena proti oknu . . . Jokala je od razburjenja, od mučnega spoznanja, da se je njuno življenje tako žalostno sestavilo: shajata se samo tajno ter se skrivata pred ljudmi kakor tatova! Ali ni njuno življenje razbito?

»No, nehaj!« je dejal on.

Njemu je bilo jasno, da se njuna ljubezen še ne konča kmalu, neznano kdaj. Ana Sergejevna se ga je oklepala vedno tesneje, oboževala ga, in bilo bi ji nezmislno reči, da mora vse to imeti enkrat svoj konec. A ona bi temu tudi ne verjela.

Pristopil je k njej in ji položil roke na pleča, da bi jo poljubkal in se pošalil ž njo, in v tistem hipu se je zagledal v ogledalu.

Njegova glava je začela siveti. In zazdelo se mu je čudno, da se je zadnja leta tako postaral, izgubil vso lepoto. Pleča, na katerih so ležale njegove roke, so bila topla in so vztrepetavala. Občutil je sožalje do tega življenja, tako še toplega in lepega, a najbrž stoječega že na meji, kjer prične pojemati in veniti tako kakor njegovo življenje. Zakaj ga ona ljubi? On se ni nikdar kazal ženskam takega, kakršen je bil, in ženske niso ljubile v njem njega samega, ampak človeka, katerega je ustvarjala njih domišljija in katerega so v svojem življenju poželjivo iskale; a potem, ko so uvidevale svojo pomoto, so ga vendar še vedno ljubile. In niti ena ni bila srečna ž njim. Čas je hitel, on se je seznanjal, združeval in razhajal, a niti enkrat ni ljubil; bilo je vse, kar je hotel, samo ljubezni ni bilo.

In šele sedaj, ko mu je glava pričela siveti, se je zaljubil, resnično in globoko — prvič v svojem življenju.

Ana Sergejevna in Gurov sta se ljubila kot dva najbližnja, sorodna človeka, kakor mož in žena, kakor nežna prijatelja; zdelo se jima je, da ju je usoda sama odločila drug za drugega, in bilo je čisto nerazumljivo, zakaj je on oženjen in ona omožena — čudno je bilo to. In bila sta kakor dve mimoleteli ptici, samec in samica, kateri so ujeli in ju prisilili živeti v različnih kletkah. Odpuščala sta drug drugemu ono, česar sta se sramovala v svoji preteklosti,

odpuščala sta si vse v sedanjosti in čutila sta, da je ta ljubezen izpremenila oba . . .

Poprej se je miril Gurov v žalostnih urah s preudarki, kakršnikoli so mu prihajali na um, a sedaj mu ni bilo do preudarkov. Čutil je v srcu globoko sočuvstvo, hotel je biti odkrit, iskren in nežen . . .

»Nehaj, dobra moja,« ji je govoril. »Dovolj si jokala, — nehaj! Daj, pogovoriva se sedaj. Morebiti najdeva kak izhod.«

Potem sta se dolgo posvetovala, govorila o tem, kako bi se jima ne bilo treba skrivati pred ljudmi, varati jih, živeti v različnih mestih in se na dolgo razhajati. Kako bi se oprostila iz teh neznosnih mrež?

»Kako? Kako?« je izpraševal on in se prijemal za glavo. »Kako?«

In zdelo se je, da samo še malo — in izhod bo najden, in takrat se bo začelo novo, prekrasno življenje. In obema je bilo jasno, da je do konca še daleč — daleč, in da se najzamotanejša in najtežavnejše šele pričinja . . .

Friderik Velbič,

vsled svojih študij po Afriki slaven slovenski botanik.¹⁾

Spisal Peter pl. Radics.

Nekateri nemški geografski časopisi in za njimi razni dnevnikarji²⁾ so bili pred kratkim prinesli zanimivo vest, da je nemška naselbina v južnozpadni Afriki krstila letos na železniški progi »Swakopmund-Windhock« neko postajo na ime: Welwitsch.

Ta postaja stoji v tistem kraju, kjer je leta 1860. botanik Welwitsch (Velbič), po rojstvu svojem Slovenec, zasledil neko čudno drevo, ki ga je potem angleški botanik Hooker našemu Velbiču na čast imenoval *Welwitschia mirabilis*.

To imenovanje je bilo, kakor pišejo nemški geografski časopisi, razveselilo vse botanike sveta, posebno pa avstrijske. Kakor bi ne bili tudi Slovenci ponosni na svojega slovitega rojaka, čigar ime nosi imenovana afriška železniška postaja!

¹⁾ Viri: Wunschmann: »Allg. deutsche Biografie«. XLI. pag. 699. — Kerner: »Pflanzenleben« 1896, pag. 689. — Sievers: »Afrika« 1891, p. 172.

²⁾ N. pr. »Slovenski Narod« z dne 14. febr. t. l.

Mislím, da ustreže »Ljubljanski Zvon« aktualnemu zanimanju svojih čitateljev, ako jim podam po želji uredništva kratko biografsko črtico o Velbiču.

*

Friderik Velbič — ali, kakor se je po nemški ortografiji sam pisal, Welwitsch — se je bil porodil leta 1807. pri staroslavni Gospe Sveti na Koroškem. Njegov oče je bil posestnik. Že v svoji mladosti je rad pohajal po pisanih lokah in temnih gozdovih in občudoval domače rastlinstvo. Dovršivši gimnazijo, je ustregel želji svojega očeta in se vpisal na juridični fakulteti dunajskega vseučilišča. Ali jus mu ni ugajal, in zato je prestopil na medicinsko fakulteto. Ker ni dobival več podpore od doma, služil si je kruha s tem, da je pisal za razne liste glediško kritiko. Njegovi učitelji so bili med drugimi: Jacquin, Hoft in Trattinik. Kmalu se je začel pečati s prirodoznanstvom sploh, posebno z botaniko in objavil je v tej stroki leta 1834. svojo prvo razpravo pod zaglavjem: »Beiträge zur kryptogamischen Flora Unterösterreichs«. Za ta spis je dobil nagrado mesta dunajskega. L. 1836. je postal doktor medicine.

L. 1839. je šel po nalogu würtemberškega popotnega društva na Azorske in Kapverdske otoke preiskavat tamošnje rastlinstvo. Pomudivši se nekaj časa v Londonu, je prišel meseca julija v Lisabono. Tukaj pa je ostal do l. 1853. in je študiral floro portugiško. Prevezel je bil tudi nadzorstvo nad botaniškimi vrtovi v Lisaboni in Coimbri. L. 1853. je potoval po nalogu portugiške vlade z neko znanstveno ekspedicijo na zapadno afriško pobrežje. Še istega leta je došel v Loando, glavno mesto Angole. Ko je preiskal v prirodoznanskem oziru primorske kraje, potoval je v notranjo deželo, kjer je na svojih dvehletnih raziskavanjih na polju flore in favne veliko pretrpel. V teh krajih nekje se je bil sešel l. 1854. s slavnim Livingstonom. To znanje je imelo na Velbiča velik vpliv. Opustil je namreč svojo prvotno namero, da bi šel poprek Afrike do vzhodnoafriških portugijskih naselbin, ter je potoval v Pungu Andongo. To svojo pot je tudi opisal v zanimivi geografski črtici, v kateri pravi, da je vsa ta pokrajina en sam velikanski botaniški vrt z najzanimivejšo tropiško vegetacijo. L. 1859. je obiskal primorje Benguele, Kap Negro in pa visoko planoto Huillsko, ki se mu je zdela podobna Švici.

Blizu Kapa Negra pa je našel Velbič tisto že imenovano čudno drevo, ki so ga domačini imenovali »tumbo«, Anglež Hooker pa ga je krstil na ime: *Welwitschia mirabilis*.

Črez sedem let se je Velbič povrnil v Lisabono, potem pa, da bi svojo rastlinsko zbirko uredil in književno obdelal, v London. Vsled nekih intrig ga je obdolžil lisabonski parlament po krivem, da je hotel s svojimi prirodoznanskimi zbirkami obogateti, in mu je ustavil denarno subvencijo. Velbič je moral zdaj svoje študije nadaljevati na svoje stroške. L. 1872. je nastal v njegovem londonskem stanovanju požar, in njegove znamenite afriške botaniške zbirke so prišle v veliko opasnost. Velbič je vsled te nezgode obolel na živcih, začel hirati in je umrl dne 20. oktobra istega leta 65 let star.

Vrhu raznih manjših razprav je spisal Velbič delo v latinskem jeziku: »Sertum Angolense« (v »Transactions of Linn' Association«). Velbičeva prirodoznanska zbirka je bila ogromna. Razdelili so si jo med seboj: Berlinski herbar, botaniški vrt na Dunaju, deželni muzej koroški, British-Museum, muzeji v Parizu, Kopenhagenu in v Rio de Janeiru, dalje portugiška vlada, akademija znanosti v Lisaboni in še nekateri drugi zavodi.

Književne novosti

Ivan Plantan: Potovanje na Severni rtič (kap). (Ponatisk iz »Planinskega Vestnika«.) V Lju bljani 1900. Natisnila Klein in drug. 65 strani. Vel. 8°. — Cena 40 h.

Ta spis moramo prištevati najboljšim potopisom v našem jeziku. Gospod Ivan Plantan nam opisuje svoje potovanje na Severni rtič v lepem popularnem jeziku. Živo se je zanimal za prirodne lepote nam tako oddaljene Skandinavije, imel pa je vedno odprte oči tudi za kulturne in narodopisne razmere severnih dežel. Najlepša partija v njegovih prirodnih slikah je opis viharja na morju. Te preopasne ure je opisal gosp. avtor z živahno fantazijo in dramatično dikcijo. Iz opisov velikih skandinavskih mest in njih visoke prosvete pa se slovenski čitatelj lahko nauči marsičesa. Če še omenim, da je ves potopis osoljen z obilim humorjem, povedal sem v bistvu vse, kar diči zanimivi Plantanov potopis. Rojaki, ki radi potujejo, naj bi g. Plantana posnemali in tudi opisovali svoja potovanja kakor on; saj se ta literarna stroka pri nas, žal, jako malo goji; edini »Planinski Vestnik«, glasilo »Slovenskega planinskega društva«, jo častno zastopa že 7. leto.

A. Aškerc.

»Za bratoljubje«. Povest za slovensko ljudstvo. Spisal Janko J. Drameljski. Izdal in založil pisatelj. Tiskal D. Hribar v Celju. 1901. — Povest za slovensko ljudstvo imenuje g. Drameljski svoje delo. Kako težko je spisati ljudstvu kaj takega, da bi mu ugajalo, ali da bi ga celo zadovoljilo, to ve oni, ki je že kdaj kaj pisal v enak namen; to bi lahko tudi posebno še povedala družba sv. Mohorja, ki leto za letom zaman išče v to pripravnih povesti. Prav zato sem pa vzel nekam nezaupno v roko knjigo z gorenjim naslovom,

ki jo je spisal meni in menda tudi našemu občinstvu doslej neznani pisatelj. Ne da bi imel spričo tega kakke predsodke, nikakor ne; saj mi je znanih dovolj slučajev, da si je ustvaril marsikdo že s svojim prvencem dobro ime, oziroma, da je ž njim popolnoma uspel. Žal, da ne morem kaj takega reči o tej knjigi. Človek se mora res siliti, da jo prebere do konca. Jaz za svojo osebo moram reči, da sem se žrtvoval; pri vsaki strani se mi je ustavilo, in nikakor me ni bilo volja, da bi obrnil naslednjo. Predno sem bil pri koncu, sem bil docela izmučen. Pisatelj je imel res dobro voljo, ali njegove moči daleč zaostajajo za njo. Dandanes se pa ta dobra volja že tudi pri nas več ne vpoštevata, saj imamo vendar že nekaj mož, ki imajo toliko moči, kolikor dobre volje. Ako je pa g. Drameljskega privedlo do pisateljevanja golo »bratoljubje«, tedaj je zašel po mojem mnenju popolnoma na krivo pot. To bratoljubje bi bil pokazal bolje s tem, da bi bil deloval med svojim ljudstvom z zgledom in živo besedo, kajti s svojo pisano besedo prav gotovo ni prepričal ali izpreobrnil žive duše; k večjemu je zbudil pri bralcu vsled svoje okornosti pomilovalen nasmeh. Jaz gotovo nisem tisti, ki bi si na vsaki strani kakke povesti napravil vprašaj, češ, da je stvar neverjetna. Vedno sem bil prepričan, da na svetu ni nič neverjetnega, da pa je mnogo onega, kar imenujejo nekateri neverjetno, včasih prav mogoče, dasi je morda pripisovati le golemu slučaju in je torej vsled tega nemotivirano. Toda v tej knjigi so značaji nastopajočih junakov res popolnoma ne samo neverjetni, ampak naravnost nemogoči. Kdor je normalno duševno razvit, kdor je izpolnil svoje šestnajsto leto, ta ne more tako misliti, niti govoriti, niti tako delati, kakor delajo junaki g. Drameljskega. Od začetka pa do konca povesti, vse je tako grozno naivno, vse tako žalostno smešno, da se mora človeku nehoti smiliti — pisatelj, ki svojih ljudi ne pozna niti do gležnjev! — Moj Bog, in te primere! N. pr. takoj na 1. strani — »včasih se čuje glas kakke taščice, kateri se zdi kakor molitev nekdanjih redovnikov«, ali pa »— se mu je zazibala nemirna duša v sladko čutstvo, kakor so se zibali v pomladnem vetriču vrhovi dreves«. Primere morajo biti neprisiljene, resnične in se ne smejo rabiti ob vsaki priliki in nepriliki! — In pa jezik! Od pisatelja moramo v prvi vrsti zahtevati, da zna pravilno pisati, da mu slovnica ni deveta dežela. Gospod Drameljski ne pozna niti najprimitivnejših pravil, n. pr. on niti ne ve, da se pomakne v nikalnih stavkih tožilnikovo dopolnilo v rodilnik i. t. d. — Navzlic tem opomnjam pa moram pripoznati gospodu Drameljskemu vendar nekaj pripovednega daru. Ako se bode hotel učiti najprej jezika, opazovati ljudi, kako zares žive, govore in delajo, čutijo in mislijo, ako se bode nadalje tudi zares vživil v življenje ter prebiral najboljše pisatelje s kritičnim očesom, tedaj utegne kdaj spisati še kaj povoljnega. Samo naj se od začetka ne loteva dolgih povesti, poskusi naj svojo srečo v krajših črticah, naj pili in brusi . . . vederemo! — Pridnost in vestnost sta poleg pripovednega daru — vse! Sicer pa dobrega pripovednika ne učini niti najvzornejša akademična izobrazba, niti največja učenost, prav tako kakor mu do njega ne pripomore sam pripovedni dar brez vsake naobrazenosti!

Gospod Drameljski je knjigo sam založil, to stane denarja, in po mojih mislih bode sedaj bridko okusil, kako nevaren hazard je to, ako si privoščiti tak »šport« Slovenec, ki se ne valja ravno v izobilju. Nadalje pa moram resno pripomniti, da imamo Slovenci premnogo uredništev, ki imajo prazne predale

in ki rada sprejemljejo vsako delo, ki je količkaj vredno. In za ljudstvo je v prvi vrsti družba sv. Mohorja. Kdor čuti v sebi kaj zmožnosti in veselja do pripovedovanja preprostemu ljudstvu, ta je najprej zavezan, da se zglaši pri njej! —

Jos. Kostanjevec.

Gundulić und sein »Osman«. Eine südslawische Litteraturstudie von Alfred Jensen. Göteborg, Wald. Zachrissons boktryckeri 1900. VI+422. — Znameniti švedski slavist, tudi nam Slovencem dobro znani in ljubi prijatelj g. Jensen, ki je tudi našemu jeziku popolnoma več, sotrudenik »Ljubljanskega Zvona«, je bival predlanskim leto in dan v Dubrovniku ter študiral dubrovniško literaturo in kulturo. Plod teh študij je omenjena monografija o Gundulićevem epu »Osman«. Gospod Alfred Jensen je izdal to knjigo v nemškem jeziku, da bi jo med Germani in tudi med Slovani lažje razširil nego pa, če bi jo bil izdal v švedščini. Gospod Jensen razpravlja z znanstveno akribijo o starem Dubrovniku in njegovi književnosti in kulturi, potem govori o Gunduliću, njegovem življenju in njegovih delih. Podaje obširno vsebino njegovega »Osmana« in govori o vseh momentih, tičočih se tega klasičnega epa. Gospod Jensen pravi, da ni nameraval pisati prevoda »Osmana« niti komentarja, nego on je hotel na podlagi najboljših virov pokazati v velikem pesniku Gunduliću, kako je bil ta pesnik naravni produkt slovanske renesanse v Dubrovniku. Knjiga g. Jensena je torej važno delo, in samo škoda je, da ni natisnjena v več eksemplarjih.

Gospod Jensen je sedaj član kraljeve švedske akademije v Stockholmu kot poročevalec za vse slovanske literature.

A. Aškerc.

Še enkrat: »Prešeren in slovanstvo«. Spisal Fr. Ilešič. Pod naslovom »Pesnik Prešeren — pred Ilešičevo sodbo« je objavil v listku »Slovenskega Naroda« z dne 11. in 12. februarja t. l. gospod dr. Fr. Vidic kritiko, ki izziva nasprotno kritiko, ker mrgoli netočnosti in krivih pojmov. Pred vsem je treba napomniti, da profesor Ilešič v svoji razpravi ni preresetal pesnika Prešerna, temveč pesnika rodoljuba v njegovih odnošajih do slovanstva. Gospod dr. Vidic je zmešal pesnika in rodoljuba-Slovana.

Nekam čudna je trditev, da bi se kritik (g. dr. Vidic) ne bil čudil, ako bi bil odstavek o pomenu Prešerna v zgodovinskem razvoju slovenstva napisal kak politik, ki je drgetal za svoj mandatek, ker so se za njim podili radikalnejši kandidati ter nad njim vihteli svoj bič; da pa je prišel do takega spoznanja prof. Ilešič, to je vsekakor zanimivejše. — Ali smejo o politiki govoriti samo poslanci, drugi navadni ljudje pa nimajo za politiko niti sposobnosti, niti upravičenosti? O drugih osebnostih, na pr. o nevrednosti nekega odstavka za slovenskega profesorja, ne bodem razpravljaj. Zato ima g. profesor Ilešič sam besedo.¹⁾

G. dr. Vidic je vprašal g. Ilešiča, je li res prepričan (Ilešič), da je edino ali recimo v prvi vrsti kriv ubogi Prešeren, da Ilešič ni rojen Hrvat. Če bi se bila dala lepa in idealna ideja ilirizma oživotvoriti, bi se bilo to zgodilo vkljub — Prešernu. — G. dr. Vidic je menda hotel reči, da bi bili Slovenci postali Hrvati, ako bi bili sprejeli štokavščino za knjižni jezik. Drugo je jezik, drugo je politična narodnost. Ako bi bili Slovenci sprejeli štokavščino za knjižni jezik, se ne bi bili zaradi tega prelevili v Hrvate, kakor se niso niti kajkavski niti čakavski Hrvati izpremenili v Srbe, ko so sprejeli štokavščino. Sicer pa Ilirci niso vsiljevali hrvatskega imena, nego so predlagali kot skupno ime

¹⁾ Prim. »Slov. Narod« z dne 18., 19. in 20. februarja.

»ilirsko«, ki je moglo vse južne Slované spojiti in vendar posameznim plemenom ostavljati svoje ime. Tudi Slovaki so imeli nekaj časa češčino za knjižni jezik, pa so zato vendar ostali Slovaki. Norvežanom je rabila mnogo časa danščina kot knjižni jezik, in vendar so ostali Norvežani; v severni Ameriki govorijo angleški, pa vendar nihče ne imenuje sebe Angleža, niti Mehikan sebe Španca, niti Brazilc Portugiza, čeprav govorijo Mehikani španski, Brazilci portugalski jezik. Pa tudi hrvaško ime nam ne bi bilo nič škodilo, ako bi ga bili sprejeli.

Gosp. Ilesič tudi ni nikjer trdil, da je Prešeren edini kriv, da niso Slovenci sprejeli ilirščine. S tem pa ni rečeno, da ni bil nič kriv. Bilo je več faktorjev, ki so to zakrivil, ali eden izmed glavnih faktorjev je bil Prešeren. Tudi ako bi bil Prešernov odpor čisto pasiven, bi bil Prešeren kolikor toliko kriv. »Kdor ni z mano, je proti meni.« Prešeren pa je bil najimenitnejši slovenski literat in je s svojim aktivnim literarnim delovanjem tudi druge odvrčal od ilirizma. Nihče ni trdil, da je bil Prešeren iz zlobnosti nasprotnik ilirske ideje. Ako pa je bilo njegovo subjektivno prepričanje, da je ilirska ideja neizvršljiva, s tem ni dokazano, da je bila res neizvršljiva, saj Prešeren ni bil nezmotljiv.

Gosp. dr. Vidic pravi dalje: »Ali res misli Ilesič, da bi bil ilirizem zmagonosno prodril, ako bi bil Prešeren stopil v njegovo službo? Jaz dvomim.« Jaz pa nič ne dvomim. Znano je, da so bili skoro vsi pisatelji one dobe navdušeni za to idejo. Ako bi se je bil Prešeren pri svoji visoki darovitosti poprijel, bi bil za seboj potegnil vse ostale kranjske pisatelje; saj Štajerci, Beli Kranjci in Korošec Jarnik so bili vsi itak za to idejo. Ali ni znano, kako sta vplivala Dante na sprejetje toskanskega narečja v Italiji in Luther na sprejetje sakonskega narečja v Nemčiji?

Kritik pravi dalje, da mora g. Ilesič kakor filolog vedeti, da se narodu ne da vsiljevati kak jezik, ker se vsak razvija samostojno in naravno, da je neodvisen od vsake komande itd. Mnogobrojni nemški in italijanski dialekti, ki so si med seboj bolj različni, nego je slovenščina od ruščine, kamoli od štokavščine, se tudi še dandanes naravno in samostojno razvijajo. In vendar imajo Nemci in Italijani književne jezike, katerim se priučavajo šele v šoli. Ali so morebiti sicilski in sardinski kmetje sami sebi izvolili toskanščino kot knjižni jezik, ali pa meklenburški in holšteinski kmetje saksonščino? Pisatelji so bili oni, ki so knjižni jezik ustanovili, in baš tako bi bili lahko Slovenci sprejeli štokavščino kot knjižni jezik; saj izobraženi Slovenci dobro vedo, kar je Jagić dokazal, da so vsi južni Slovani ena skupina, ki govori en jezik, a različna narečja, in da uvedenje štokavščine pri Slovencih ne bi bilo vsiljevanje drugega jezika. Pri Nemcih in Italijanih ni bilo tako ozkega obzorja, da bi bili na pr. Alemani ali pa Benečani mislili, da smejo le svoje narečje povzdigniti v književni jezik.

Oni »višji elementi«, katerim se seveda »strahopetni« Slovenci vedno klanjajo, četudi jim oni za tilnik stopajo, so brez ugovora v šolo uvedli štokavščino pri kajkavskih in pri čakavskih Hrvatih; rad bi vedel zakaj je ne bi bili uvedli pri Slovencih, ako bi bili merodajni krogi, in to so pisatelji, dali štokavščini svoje mesto.

Politična vplivnost — g. dr. Vidic priznava to — bi bila večja, ako bi bili Slovenci sprejeli štokavščino. Ali ve g. kritik, kake važnosti je politična vplivnost? Hrvatoma v Istri, ki so v izobraženju za Slovenci daleč zaostali, sta priborila njih poslanca hrvatsko gimnazijo v Pazinu. Olikani Slovenci pa vkljub

vsem svojim poslancem niso mogli dosedaj niti ene gimnazije pridobiti! V Gorici niti paralelnih razredov v nižji gimnaziji ni, na Koroškem pa niti slovenskih ljudskih šol nimajo. Italijanov v Dalmaciji je ena pest, in vendar imajo vse, česar žele. To je politična vplivnost. Čeprav se pa Hrvatom v Istri slabo godi, imajo vendar zaslombo v ostalih hrvaških deželah. Moti se, kdor misli, da so zadnje volitve v Istri dokaz, da Hrvati propadajo. Lahko trdim, da se doslej še ena vas v Istri ni raznarodila, pač pa je izvestna prikazen rastoče raznarodovanje na Koroškem in na Štajerskem navzlic vsej izobraženosti slovenskega ljudstva.

Gospodarsko ojačenje je res vrlo važno za neodvisnost narodovo. »To je val in zid, ob katerem se odbije tuji naskok!« pravi g. dr. Vidic. Odkod pa prihaja gospodarsko ojačenje? Ali ne vidimo mar, da so najsilnejše in politično najjačje države baš tudi gospodarski najmočnejše? Brez politične jakosti je ni gospodarske. Čim manjša pa je politična skupina, tem manjši je njen vpliv, tem manjša tudi gospodarska jakost. Če bi bili Slovenci gmotno še tako neodvisni in duševno še tako napredni, bi se vendar sili kulture in gospodarstva onih narodov, ki broje mnoge milijone, ne mogli odtegniti. Čim manjše je število naroda, tem manj uslovov ima oni narod za kulturno in gospodarsko samostojnost.

Kritik pravi nadalje: »Napaka je Ilešičeva, da je sodil pesnika, umetnika (zopet pesnika-umetnika!) Prešerna nekako z današnjega političnega stališča, in vendar bi ga bil moral, ako hoče biti lojalen, soditi po duhu Prešernove dobe.« Poslednje besede so resnične. Neresnično pa je, da je Ilešič sodil pesnika in umetnika. Ilešič je pesnika in umetnika pustil pri miru in mu izrecno pripoznal imenitnost kot leposlovca in umetniku. Ilešič je govoril o Slovanu Prešernu, in to zategadelj, ker se je dosedaj Prešernovo slovanstvo kovalo v zvezde. Je li pa sploh vsako delovanje v duhu svojega časa hvale vredno? Delovanje postaje umevno, ako se presoja po duhu dobe dotičnika, zato pa ni brezprikorno.

Tudi ljubezni do domačega jezika Ilešič Prešernu ni odrekal. Nikjer ni besede, ki bi se smela tako tolmačiti. Ali ljubezen do domačega narečja ni zato zasluga za slovanstvo. Po našem subjektivnem, a z objektivnimi dokazi podprtem mnenju bi bila ljubezen do skupnega književnega jezika južnoslovenskega Slovencev v kulturnem, političnem in gospodarskem oziru večjo korist prinesla nego ljubezen do domačega narečja, in zato se ne moremo udeležiti onih slavospevov, ki proslavljajo Prešerna-Slovana. Prešerna-Slovenca Ilešič ni nikjer neugodno omenil. Bil je Prešeren iskren domoljub, v poznejših časih celo Slovan, a v korist slovanstvu njegova pasivnost ni bila.

Kar se torej tiče »Zdravice«, je nedvojbeno, da se je Prešeren v njej izrazil iskrenega Slovana. Žal, da tako pozno. Saj je zložil to zdravico šele kratek čas pred svojo smrtjo. Ilešič je dokazal, kako se je Prešeren polagoma iz Kranjca brez lastne iniciative, vsled vnanjih prilik, pretvoril v Slovana.

G. dr. Vidicu se zdi neverjetno, da bi bil Vraz na Prešerna v slovanskem zmislu vplival, ker je Vraz šele l. 1837. intimno s Prešernom občeval. Ako so besede prepričevalne, se damo prepričati tudi od oseb, katerim niti imena ne poznamo, na pr. po časopisnih člankih, katerim ne vemo pisatelja. Zato je bilo nepotreba, da bi bil Vraz samo ob času intimnega občevanja mogel vplivati na Prešerna. To se je zgodilo mnogo pred 1837. l. —

Da Ilesičevi nameri ni sodilo navesti besed, katere je Prešeren izrekel o Kordeševi nameri — tega g. dr. V. sam ne verjame.

»Da Prešeren ni imel iniciative in da pozneje ni več mnogo delal, za to ni odgovoren Prešeren, ker je bil lirik, in tak poje, dokler mu narekuje srce, in se ne sme siliti.« To je vsebina nekega odstavka v kritiki g. dr. Vidica. Izvrstno! Ilesič nikjer ni trdil, da bi se bil moral Prešeren siliti. Mi smo prav zadovoljni s Prešernom pesnikom in cenimo ter uživamo njegovo poezijo kakor le kdo drug. Zato pa ni bilo treba podtikati Prešernu mučeništva za narod in širokih pogledov na slovanstvo. Ne Prešerna, nego one slavospevnike Prešernovega slovanstva je Ilesič pobijal.

Gospod Vidic piše: »Nekako zametujoče izjavlja Ilesič: „Prešeren ima velik pomen le za slovensko leposlovje“ ... Ali ni to nič?« — Kdo pa je dejal, da to ni nič? Leposlovje je mnogo, a ni vse, ker v narodnem življenju je poleg leposlovja še mnogo važnih stvari. Ilesič je dejal, da je bil Prešeren imeniten poet, ne pa imeniten slovanski politik in buditelj naroda. Da pa tudi politika in probujanje narodne zavesti in slovanstva kaj velja, tega menda vendar ne bode niti g. dr. Vidic tajil. Angležem ni sam Shakespeare pridobil svetovne vlade, pač pa še drugi imenitniki. Goethe in Schiller sta slava nemškega naroda, a do ugleda je nemškemu narodu v svetu Bismarck več pripomogel nego oba pesnika.

Da smo s Prešernom postali Slovenci narod in da se danes s Prešernom postavljamo ob stran drugim kulturnim narodom, je prazna fraza. Pojem kulture je nekaj obširnejši nego pojem poezije. Da je poezija najvažnejša, bi bili Srbi in Kozaki najkulturnejši narodi, ker je pri njih poezija še dandanes doma.

R. Perušek.

Dostavek uredništva. Dali smo prostora tej repliki, ker ni osebna in ne žaljiva, nego je pisana povsem stvarno in mirno. Prepričani smo tudi, da je sedaj preporno vprašanje »Prešeren in slovanstvo« od vseh strani, pro in contra pojasnjeno in prerešetano dovolj. Naši čitatelji so si morali sedaj že sestaviti svoje pravo mnenje. Uredništvu se ne vidi več potrebno, da bi še samo potratilo več besed o dognanem »vprašanju«. Samo en moment naj še, in to zadnjikrat, v tej stvari poudarimo! Mi ne moremo dovolj obžalovati, da nimamo s Srbohrvti enega in istega književnega jezika, vendar bi nam za bodočnost niti ta skupni književni jezik povsem ne zadoščal. Ne samo južni, nego tudi vsi severni Slovani bodo morali iz istih ozirov, o katerih govori g. prof. Perušek na str. 283. svoje replike, težiti za tem, da si izbero za svoj diplomatični, znanstveni skupni jezik — jezik ruski. To je jasno ko beli dan. A tega teženja po vseslovanskem ruskem jeziku nam ne narekujejo niti politične fantazmagorije niti sentimentalni entuziazem, nego čisto praktična nujnost in zdrava pamet! — In s tem — konec polemiki, konec debate!

Nakazanije v učilišču i sčemejstvoto. Pedagogičeski etjude ot Prof. M. Vambergera. Prěvelo i dopolnilo A. Bezenšek. Plovdivo, 1901. 8°. 32 str. — Lansko leto je obhajal znani naš rojak prof. Bezenšek v Plovdivu na Bolgarskem petindvajsetletnico svojega učiteljevanja; ob tej priliki mu je njegov nekdanji učenec, prof. Vamberger v Karlovcu, tudi Slovenec po rodu, poklonil to pedagoško študijo o »kaznovanju v šoli in rodbini«, ki daje g. pisatelju spričevalo o obširnem znanju, pedagoški milini in plemeniti vnemi za napredek človeštva.

Fr. Ilesič.

II. redni koncert »Glasbene Matice« dne 9. marca. Dva nova bojovníka na torišču glasbenega razvoja je dovedel spored zadnjega koncerta javnosti, ne iz logov tujih, marveč iz domovine. Dr. Gojmir Krek in Anton Lajovic sta novinca, ki ju imam v mislih. Nastopila sta krepko, vzbudila sta zanimanje, smem pa tudi reči, da sta vzbudila nado, da sta muzika, ki ne ostaneta le hipne prikazni enega samega sporeda. Krekov talent je tendenciozen, ima že v prvih svojih pojavih odkrito izražen program, blesteč v barvah novostrujarstva. Tri pesmi Dragotina Ketteja je podal, podal jih je v obliki, ki izzivlje h kritiki, kajti nova je, novo hoče podati, in gotovo je, da je izraz hrepenenja po uvedanju doslej nenavadnega popisovanja glasbenih teženj. Besedi hoče priznati pristoječo ji veljavo, v nemar puščajoč melodijo, da se mu ne poreče, da hoče dominirati z glasbo, da hoče zlorabljati besedo v invencijo efektne melodije. Le kot arabeska se vpleta pod besedo njo spremljajoča glasba in glasba nosi besedo ko zamaknjena v občudovanju nje veljave. Rapsodistna postane pri tem glasba in odvisna v svojem uspehu od učinka, ki ga stori pesniško besedilo. Kaj naravno je, da more taka manira doseči najboljši učinek v intimnem krogu omejenega števila čestilcev muzike, neprofanirana pred javnostjo po glasnem efektu hlepečega občinstva. —

V Antonu Lajovicu pozdravljamo prvega slovenskega simfonika; energija, s katero stopa že s prvencem svojega nadarjenja na dan, vsaj vzbuja nado, da ne ostane pri prvem poskusu, da je namreč v zadnjem koncertu proizvajani »Adagio« le prvi členek v vrsti bodočih del. Lajovic kaže v »Adagiu« talent za tehniško znanje; vse, kar je podal že pri prvem nastopu, govori za to, da imamo opraviti z novincem, ki ga smatramo za kandidata, stremečega po pravem umetništvu, ne zgolj za diletanta. Resno se je poprijel Lajovic svojega dela, z vnemo za ustvaritev umetniški odlikujoče se skladbe, in diviti se je vervi, s katero je vskočil v ustroj velikega orkestra, da si ga učini poslušnega svojemu hotenju in mišljenju. Kombinatorsko mišljenje prevladuje seveda še, muzikalne invencije čaka zmagoslavni dan, ko se vzpne skladatelj nad prvo periodo boja s težkočo, tehniško obvladati orkester.

Kaj da zmore simfonik, nadarjen po Bogu, pravi muzik, ki mu je skladanje lahkota in slast, občutiti je pri Dvořáku, kateri je bil zastopan na sporedu po simfoniški svoji uverturi »Carneval«. Kako tu poje in pleše orkester! V neutesnjeni živosti vrvi v njem, blesteči sijaj in toplo poljoče življenje se glasi iz vsakega postopa, iz vsake kretnje mogočnega instrumenta, nazvanega orkester. Melodije kar stresa Dvořák, njemu je raba orkestra igrača, in njemu je življenska potreba, izražati svoje čute in svoje misli v simfoniški skladbi. In kar je simfonikov na svetu, Dvořák je danes med njimi prvi, Dvořák je sedaj nedosežen vzor, zavidani mojster orkestrskega skladanja.

Kot vodja koncertu je podal prof. Hubad orkestralne točke v skrbni upravi, sveže in raznemajoče, kajti ponos mu je vsedkar, stati orkestru kot vodja na čelu. Isto natančnost v izvršitvi je pokazal s svojimi zbori, ki so proizvajali znamenito in v polni zavesti svojega renomeja, ki ga treba »Glasbeni Matici« na čast vsedkar na novo uveljaviti, Wagnerjeva zbora iz

»Tanhäuserja« »Presrečen sem« in »Pozdrav vesel dvorani« ter Zajčev zvokovno efektni, manj muzikalno se odlikujoči »Dolazak Hrvata«.

Posebnost je dodalo koncertu solistovsko sodelovanje praške umetnice na harfo, gospe Jelene Kličke-Nebeske. Umetniško svojstvo virtuoziije se je javilo že pri izbori sporeda, ki je bil vseskozi izredne muzikalne vrednosti, ko je bila vmeščena med drugim transkripcija Smetanove simfoniške uverture »Vltava«, Trnečkova »Češka fantazija« in razkošna fantazija njenega očeta Kličke o poezije polni narodni pesmi »Ach není tu«. Težavno tehniko igre na harfi je premagala virtuoziinja že zdavnaj; z bravuro rabi svoj instrument in z vso svojo dušo se posvečuje interpretaciji proizvajanih skladb kot umetnica, ki jo je moči le občudovati, ker budi v duši poslušalčevi zaupanje v nekaljen užitek.

Naposled nam je omeniti opernega pevca Tita Olszewskega, ki je z umetniškim zanosom interpretiral zgoraj omenjene Krekove pesmi, to ob priznanja vrednem spremljevanju rutiniranega pianista Jos. Procházke.

Dr. Vladimír Foerster.

Med revijami

Moskovskija Vjedomosti o Korševem Prešernu. V broju 353. l. 1900. so bile prinesle »M. V.« izpod peresa nekega D. P. kritiko o Korševem ruskem prevodu Prešernovih poezij. Ta kritika je bila natisnjena v »M. V.« kot feljton pod zaglavjem; »Slovenski poet«. Ker mora slovenske literate zanimati, kako sodijo Rusi o »ruskem Prešernu«, podajem tukaj svojim rojakom, čitajočim »Ljubljanski Zvon«, kritiko »Moskovskih Vjedomostij« v prevodu. Pisatelj D. P. piše:

»Dne 21. nov. st. sl. je preteklo sto let od rojstnega dne slovenskega pesnika Franceta Prešerna. V njegovi domovini so dostojno praznovali to godovanje, pa tudi pri nas Rusih ni prešlo brez sledu. Najboljši jubilejni dar v spomin in čast tistega, s katerim se morejo ponašati vsi Slovani, bo pa gotovo prevod Prešernovih poezij, izdan za jubilejni dan. Izvršil je ta prevod znani poznatelj poezije in nadarjeni poet F. E. Korš.

Ta jubilejni dar je namenjen ne učenim slavistom, pravi sam prevajatelj, nego ljubiteljem poezije sploh. Ta knjiga ustreza našim željam tem bolje, ker smo mi, samim sebi na sramoto, le malo znani s slovanskimi pesniki. Samo ime Franceta Prešerna mnogim iz nas ne pove prav ničesar, dasi je v svoji domovini ta izredni poet že davno ocenjen dostojno in pravično ter je nenavadno priljubljen vsemu slovenstvu v Avstriji in Italiji.

Taka nevednost Rusov, celo izobraženih, v poeziji slovanski je pač precej otežila nalogo prevajatelja. Primorala ga je pripisati svojemu prevodu celo lekcijo ne le o Prešernu in njegovih poezijah, nego vobče o slovenski umetni poeziji v zvezi z razvojem slovenskega jezika. Nam pač ni treba poudarjati, da je ta nevoljni predgovor napisan z redkim znanjem stvari same in s tisto skrbnostjo, polno ljubezni, katera odlikuje sploh vsa dela F. E. Korša v okviru njegovemu srcu tako priljubljene poezije.

Poet-profesor začenja z zgodovino in zemljepisom slovenskega plemena. V obrisu, napisanem prav zanimivo, seznanja avtor čitatelja s predniki in so-

dobniki Prešerna. V životopisu Prešernovem g. Korš najbolj poudarja tiste dogodke, kateri so posebno vplivali na umotvornost pesnikovo. Tukaj moramo zabeležiti duhovito opazko Feodora Evgenjeviča glede zveze med življenjem poeta in proizvodi njegove muze. »Samo po sebi je umevno,« pravi F. E. Korš, »da ni možno pisati životopisa nobenega pesnika samo po njegovih pesmih, če je bil zares poet, a ne samo prelagatelj svojega življenja v stihe. Pa med posamnimi pesniki je razlika. »Ponarejeni« pesniki, ali vsaj tisti, ki zajemajo svoj poetični duh iz knjig, ne pa iz življenja, zavedno izmišljujejo snov za svoje proizvode; istiniti poeti pa, če bi bila njih nadarjenost tudi majhna, ustvarjajo na posamne slučaje; njih pesmi so to, kar Goethe nazivlje »Gelegenheitsgedichte«; kajti ni poezije brez umotvornega duha, a življenski dogodki porajajo v poetičnih dušah tak duh — seveda ne vselej, ne vsi dogodki in ne eni in isti v vseh pesnikih.«

Zatem prihaja g. Korš k Prešernu ter podaja tako karakteristiko našega pesnika:

»V Prešernovih poezijah ni pesmi, katera bi ne imela svojih korenin v življenju. To življenje pa mu kot istinitemu pesniku seveda pretvarja poetični duh, nezavedno prisposabljaajoč si same okoliščine in prizore, ki ga provzročujejo. Zato pa mora v tem obziru biti oprezen, kdor hoče iz njegove pesmi izveliči životopisen podatek.« Stopivši na tako stališče o Prešernu, razbira prevajatelj celo vrsto njegovih proizvodov drugega za drugim ter pojasnjuje raznorodni duh v kiticah slovenskega poeta s temi okoliščinami, s katerimi je moral v življenju računati. Pa te okoliščine večidel niso bile lahke, niso bile vesele, in Prešeren je bil po pravici nezadovoljen s svojim življenjem in s svojimi bližnjimi, kakor to svedoči njegov životopisec — J. Stritar. Vzrok te nezadovoljnosti je bil med drugim tudi ta, da si je pesnik preživo predstavljal ideal, katerega uresničenje je na tem svetu ničemurno, nemožno, dasi je po njem slovenski poet strastno stremil vse svoje nedolgo življenje. Vse to je seveda vplivalo na poezije Prešernove, v katerih tupatam res nahajamo sledove pesimizma.

Pa Prešerna ne smemo smatrati za pesimista v navadnem pomenu besede, nadaljuje prevajatelj. Kajti pravi pesimizem je pravzaprav osnovan na egoizmu, dasi je nazunaj veličav in živopisen ter probuja v nas sožalje s tistim, ki mu je podvržen radi teh ran, ki mu jih seka. On trdi, da vse na svetu ne velja nič, tiho pa pristavlja: razen mene!

Prešeren je mogel biti nezadovoljen z okoliščinami ter pod vplivom svojih osebnih nesreč je bil lahko jezen na to življenje. Ali širokost njegovega uma in dobrotta njegovega srca nista dopuščali, da bi bil kot ozek subjektivist zametaval vse, izvzemši svojo lastno osebo.

Prešerna smemo smatrati za pesimista le pogojno: 1. Med mračnimi notami slišiš o njem tudi glasov, če ne radostnih, pa vsaj primirljivih. 2. Njegov pesimizem ne obsoja samozadovoljno vsega sveta, ampak le skrbi in boli ga, da ta svet ne odgovarja njegovemu idealu. 3. Prešeren je veroval, da se ta ideal popolnoma uresniči na onem svetu, a nekaj se ga utelesi tudi na tem, pa ne takoj, a nekoliko pozneje, ko ljudje spoznajo, kaj jim je pravo blago.

Težko je pač opisati poezije Prešernove bolj in resničneje. V njem bi mnogi brez razloga radi videli obupanega pesimista. Slovenski poet res ne obsoja sveta, pač pa ga boli njegova nepopolnost; pa ta bol je brezkončno daleč od slaboglasne »svetovne boleti«, kakršna je bila bol tistega Lenaua, o

katerem so njegovi sodobniki hoteli videti drugega Goetheja. Prešeren ni obupal, on je veroval v uresničenje ideala, in v tej veri je glavna sila njegove poezije.

Preidimo k poezijam Prešernovim v duhovitem prevodu F. E. Korša. Tu moramo najprej opomniti, da je priljubljena oblika slovenskega pesnika sonet, v katerem je dosegel redko popolnost in je dostojno tekmoval s Petrarko, kateremu se je sam kaj rad primerjal. Kako je bil Prešeren kos sonetu, je pač najbolj razvidno iz znamenitega »sonetnega venca«. Nam pač ni treba poudarjati težav, katere dela »sonetni venec« pri prevodu, če je prevod še tako svoboden. Primorani smo torej tem bolj čuditi se umetnosti, s katero je izpolnil svojo zadačo F. E. Korš, opustivši le akrostihon magistrale; kajti ni bilo moči ohraniti i tega pri prepesnitvi »sonetnega venca« v ruščino.

Mi nismo brez vzroka nazvali prevoda F. E. Korša prepesnitev. Kajti nadarjeni in občutljivi prevoditelj je uvidel, da je v prevodu poetičnih proizvodov najvažnejše, da bi bil splošni vtisk prevoda isti kakor v izvirniku. Torej mu navadno ne zadostuje samo prepesnitev vsebine, ampak čuva in ohranja tudi obliko originala. Kar se tiče posameznih netočnosti in neprostovoljnih odstopljenj od izvirnika, drži se gosp. Korš temeljito pravila, da je to dovoljeno, samo da ostane duh. Če torej začnemo primerjati izvirne poezije Prešernove Korševemu prevodu v ruščini, se takoj prepričamo, da pač ni povrsten prevod, s katerim se je, na primer, kaj rad ponašal pokojni Fet v svojih prevodih starih klasikov. Pri tem pa tudi zapazimo, da je splošen vtisk izvirnika in prevoda nenavadno blizek, neredko popolnoma enak. F. E. K. ne prevaja doslovno, od besede do besede, ampak le pripoveduje Prešerna po ruski, čuva pa vnanji lišp poezij — obliko, kar še bolj pospešuje enakost vtiskov.

Pa Prešeren ni pisal samo sonetov. Oblika njegovih poezij se odlikuje tuptam z velikimi in divnimi posebnostmi, kar dela prevoditelju veliko težav, če jo hoče ohraniti v celoti. V tem oziru se posebno odlikujejo »Pesmi«, ki so po obliki vse take, kakor da bi bile nalašč prirejene za petje. Tudi te težave je premagal prevoditelj, dasi tuptam očitno ne brez precejšnjega truda.

Prešeren je živel v Avstriji sredi Nemcev, s katerimi je bil vedno nočeš-hočeš v dotiki, bolj ali manj tesni. Znal je torej popolnoma nemščino, v kateri je napisal tudi nekoliko pesmi, po njih vsebini prezanimivih. Torej se jih tudi naš prelagatelj ni mogel izogniti. Med njimi menda prvenstvuje sonet, posvečen tistim Slovencem, ki pišejo svoje stihe po nemški.

Če torej slovenski pesnik tudi piše po — nemški, njegovi stihi vendarle ne smejo biti smeti, nego proizvodi iz boljšega brona. In take so zares vse pesmi Prešernove v tujem jeziku.

Končno ponavljamo še enkrat, da je knjižica g. Korša, ki je zagledala beli dan ob stoletju rojstva Prešernovega, najboljši jubilejni dar v spomin velikega slovanskega poeta ter da je vsem nam dobro došla posebno zato, ker se je v poslednjih časih v ruskem občinstvu začelo probujati zavedno zanimanje za slovansko poezijo. To zanimanje se pa najbolj oživlja in goji, če občinstvo zahaja v krog rodni slovanskih poetov ter se seznanja z njih proizvodi. Taka je, prevažna naloga sedanjih ruskih pesnikov, katero je pričel reševati tako uspešno F. E. Korš.

Fr. Bož. Štifter, profesor v Kalugi.

Slovanský Přehled, ki ga ureja, kakor znano, g. A. Černý — pod psevdonymom »Jan Rokyta« nežnočutni lirski pesnik — se razvija čimdalje lepše. Ozira se redno na vsa slovanska plemena, prinaša prevode iz raznih slovanskih poezij in znamenite kulturno-politične članke ter zanimive dopise. V 6. zvezku piše urednik sam o lužiško-srbski poeziji, Štefan Radić o najnovejših dogodkih na Srbskem, Klima pa o Slovakah itd. R. Jesenska je prevedla nekaj pesmij maloruskega pesnika Ivana Franka. Na str. 292—293. pa poroča g. H(udec) obširno o »Zvonovem« »Prešernovem albumu«. Poročevalec našteva po vrsti vse sotrudnike tega zbornika, hvali njegove pesnitve, novele in članke in podaje glavne misli posameznih pisateljev »Prešernovega albuma«. Tudi to je »Ljubljanskemu Zvonu« v veliko čast, da tako odlična revija, kakršen je »Slov. Přehled«, priznava veliko književno vrednost »Preš. albuma«. Čehi pač vedo, kaj je duševna vzajemnost slovanska. »Slov. Přehled«, ki stoji na leto samo 6 K 40 h, toplo priporočamo vsem našim češčini večim naročnikom.

Prosvjeta je prinesla v svojem decembrskem zvezku poleg članka o Prešernu, ki ga je spisal gosp. Fr. Govekar, tudi prevod »Sonetnega venca«. Sonetni venec je prevedel dr. Velimir Deželić.

Dunajska »Zeit« je prinesla dne 26. januarja in 2. februarja izpod peresa nekega odličnega anonimnega Hrvata jako temeljito razpravo: »Gross-Croatien und die croatische Staatsidee«. Von einem Croaten. — Pisatelj pojasnjuje politično zgodovino »Hrvaške« in njeno državnopravno razmerje do Ogrske in do dinastije. Govori o tem, kako Madjarji čimdalje bolj zlorabijo odvisnost Hrvaške od Ogrske in kako utesnjujejo avtonomne pravice Hrvatov. Če pojde tako dalje, izgine kmalu vsa avtonomija Hrvaške, in »trojedna kraljevina« postane v par desetletjih samo skupina toliko in toliko ogrskih — komitatov. Madjarščina se čimdalje bolj vsiljuje pri hrvaških uradih na škodo hrvaščini, ki je »edini« uradni jezik na Hrvaškem — na papirju namreč . . . Nam Slovencem ne more biti vse eno, kaj se godi na Hrvaškem, marveč smo prepričani, da je naša usoda tesno spojena z usodo bratov Hrvatov . . . Pisatelj omenja, da bi bila sedanja Hrvaška, kateri bi se pridružila še Bosna s Hercegovino in (z Dalmacijo seveda) tudi naša Slovenija, pač lepa jugoslovanska država pod žezlom habsburškim. Ta država s svojimi prirodnimi krasotami, s svojim prirodnim bogastvom, s svojim morjem da bi bila nekako protitežje — velikosrbskim aspiracijam na Balkanu. Mi Slovenci globoko obžalujemo razpor med Srbi in Hrvati, pa nam je žal, da se v tej razpravi iznova nehote neti to nasprotje . . . Še to-le: Ako se na Hrvaškem širi madjarstvo in madjarščina, in ako med nami Slovenci, zlasti ob mejah, napreduje germanizacija, trkajmo se vsi skupaj na prsi pa recimo: Nostra culpa, nostra maxima culpa!

L' Ateneo, ugledna rimska revija, je prinesla v svoji 4. letošnji številki dne 22. februarja lep članek pod nadpisom: »Un poeta sloveno — Francesco Prešeren. (In occasione del primo centenario della sua nascita.)« Essay ta je spisal g. Ivan Trinko (pesnik »Zamejski«). G. T. riše po kratkem uvodu o Slovencih, njih domovini in literaturi pesniški značaj Prešernov in ocena z jedrnatimi besedami njegov pomen v našem pesništvu. Ker je znano, da piše g. Trinko klasično italijanščino, ni nikakega dvoma, da je članek zanimal Italijane. Gospod Trinko je kakor ustvarjen za to, da bi seznanjal Italijane z našimi pisatelji, pa zato želimo, da bi še večkrat v laških revijah kaj napisal o slovenski literaturi. In ker je v »Prešernovem albumu« dokazal, da zna tudi krasno pre-

vajati slovenske verze na jezik italijanski, želimo, da bi na tem polju nadaljeval. S tem bo opravljal plemenito kulturno delo. — Dodajemo, da je g. T. napisal v videmskem listu »Il crociato« tudi članek o ruski literaturi, zlasti o Gorkem.

Splošni pregled

† Julij Zeyer, znamenit češki pesnik, je umrl meseca januarja v Pragi v 60. letu svoje starosti. Zeyer je bil jako plodovit pesnik in je napisal celo vrsto epskih poezij. Bil je skozinskoz romantik. Snovi svojim epom je zajemal najrajši iz češke zgodovine. Tako je spesnil ciklus »Vyšehrad«, potem »Griseldis«, »Čechův příběh«, »Kroniko o sv. Brandanu« ter »Karolinsko epospejo«. Zeyer je pisal tudi drame in novele, in je imelo njegovo pesniško pero tudi na tem polju veliko uspeha. Za češko književnost ima Zeyer velikih zaslug. V mladih letih je Zeyer veliko potoval in si razširjal svoje duševno obzorje; zato so njegovi spisi zanimivi in osnovani na globokoumni filozofiji. Češki narod je izgubil z Zeyerjem enega svojih najboljših pisateljev in enega svojih najplemenitejših sinov.

Državne subvencije »Slovenski Matici« je dovolilo ministrstvo na leto po 500 gld. — pardon, več! — 1000 kron. Mi pa mislimo, da naj bi »Matični« odbor, ki je prosil subvencije, to vsoto zahvalno odklonil, sicer si bode vlada še domišljala, da je odslej »Matica« dolžna pri svojih literarnih izdajah ozirati se na to — podporo! Saj, kakor razvidimo iz letnih računov, »Matica« nikakor ni v finančnih stiskah, da bi bila prisiljena sprejemati tak — bakšiš.

»Slovenska šolska Matica«. Odbor »Slovenske šolske Matice« je imel dne 10. februarja t. l. v konferenčni sobi I. državne gimnazije v Ljubljani svojo sejo, katere so se udeležili: predsednik g. Henrik Schreiner in odborniki gg.: dr. Janko Bezjak, Viktor Bežek, Jakob Dimnik, Frančišek Finžgar, Frančišek Gabršek, Frančišek Hubad in Andrej Senekovič. Vplačalo je 540 rednih in 7 ustanovnih članov 2340 K; stroškov je bilo 103'06 K; torej ostane v blagajnici 2236'94 K. Sklene se, da se osnujejo nova poverjenišтва za okraje, kjer bi bilo to potrebno. In prosijo se za podporo: sl. deželni zbor kranjski in vse večje posojilnice, oziroma tudi hranilnice in zasebniki. Za l. 1901. izda društvo dve knjigi, ki izideta proti koncu leta, in sicer: 1. »Pedagogični letopis«, najmanj 10 tiskanih pol obsežen. 2. Knjiga za realije, I. del: Zgodovina. Spisal profesor Josip Apih. Določijo, oziroma nasvetujejo se poročevalci za latinščino in grščino, za matematiko, stenografijo, filozofijo, lepopisje in ženska ročna dela. — Znaprej izda društvo: Letopis, knjige za realije 2. del: Zemljepis, didaktiko in morda še kaj drugega. G. predsednik razloži svoj načrt za didaktiko. G. Bežek meni, da bi kazalo za sedaj preložiti Tupetzovo najnovejšo ukoslovje. Sklene se, da pregledajo gg. odborniki načrt g. ravnatelja Schreinerja in mu podajo svoje opazke; potem se bode isti natisnil in razglasil. Spisovanje »Vzgojeslovja« prevzame g. V. Bežek. G. dr. J. Bezjak se pooblasti, da stavi na prihodnjem občnem zboru primerne predloge glede na izdajo »Slovenske slovnice« za srednje šole. Po nasvetu g. Bežka bode poskrbelo društvo za primerne čitanke za učiteljska. — »Šolska Matica« stopi z drugimi enakimi literarnimi društvi v književno zvezo; dotična okrožnica se jim pošlje

z izdanimi knjigami vred. — Ker ima »Šolska Matica« poleg izdavanja knjig tudi to nalogo, da prireja po različnih krajih javna predavanja in temeljne razgovore o teoretičnih in praktičnih pedagoških vprašanjih, zato se sklene, da bodo ljubljanski odborniki po možnosti skrbeli za predavanja na Kranjskem, zlasti v Ljubljani, mariborski na Štajerskem in goriški na Primorskem. V Ljubljani in okolici priredi Matica ogledovanje raznih zavodov, n. pr. gluhonemnice, tovaren in obrtnih naprav, hospitacije na učiteljski in na ljudskih šolah.

Kdo bi nam moral biti vzor. Koliko zmore tudi majhen narod, ako je kulturno in gospodarsko dobro organizovan, vidimo pri sedmograških Nemcih. Po statistiki iz leta 1880. jih ni več nego 217.670. Imajo pa izvrstno gospodarsko organizacijo. Skoro v vsaki izmed njih 270 občin najdete narodno posojilnico. A njih posojilnice niso dobičkarški zavodi, ampak imajo navadno obrestno mero za najvišjo mejo pri določevanju dividende, čisti dobiček pa pripade v narodne namene, posebno za šolstvo. Le na ta način je mogoče, da si vzdržujejo iz svojih sredstev 262 ljudskih šol (skoro v vsaki vasi) ter lepo število meščanskih, trgovskih, obrtnih in dekleških. Razen tega vzdržujejo na svoje stroške 5 višjih in 3 nižje gimnazije, 1 višjo in 1 nižjo realko, 1 učiteljsko in 3 kmetijske šole. In tako drobno delo v gospodarskem in kulturnem oziru jim koristi več, nego najlepše besede in najbujnejše nadeje o pomoči svojih bratov v Cislitaniji in v Rajhu, ter jih uspešno brani proti brutalni politiki madjarske vlade. Od teh Nemcev bi se mi Slovenci mogli marsičesa naučiti, pa nam potem ne bi bilo treba pričakovati vse pomoči in rešitve z Dunaja. V nas samih je rešitev!

K. Š.

Nova slovenska tiskarna. V Kamniku je ustanovil g. Anton Slatnar preteklega meseca tiskarno.

Odkritje antičnih skulptur. Poleg jonskih otokov Kythera (Cerigo) in Antikythera so našli letos potapljači na dnu morja več jako zanimivih starogrških kipov. Kipi so iz bronu in jako dobro ohranjeni, samo da so prevlečeni s temnozeleno patino. Odkritje je za arheologijo dragoceno. Delo vodi v imenu grške vlade atenski arhitekt dr. Kavodias. Znano je, da je na otoku Kytheri cvetel svoje dni kult boginje Astarte (Afrodite).

Grob Hippokratov so izkopali, kakor je preteklega meseca poročal »Varšavskij Dnevnik«, v Larissi v Tesaliji.

Tiskovne pomote. V marčnem zvezku mora na str. 207. v 23. vrsti stati: publičnih [(ne: publičnih) lekcij]]. Na isti strani mora odspodaj v opomni stati: poeble (ne poeblés) palace; na str. 208. naj se v 6. vrsti odspodaj črta ponovljena beseda: duševnega. Na str. 212. mora v predzadnji vrsti stati: . . . bore forint za tako (lepo knjigo . . .). V aprilskem zvezku pa čitaj na str. 244. v drugi pesmi (»Svet nocoj so mi nebesa« . . .) v 3. strofe 3. verzu: daj v oči mi zreti tvoje (ne: svoje!) — Na str. 232., v tretji vrsti odspodaj beri: v mila, od solčnih žarkov ozarjena lica . . .

